

Medijski rat putinovske Rusije

Grgurević, Ivana

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Academy of Arts and Culture in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:251:883353>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-12**



Repository / Repozitorij:

[Repository of the Academy of Arts and Culture in Osijek](#)



SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU
ODSJEK ZA KULTURU, MEDIJE I MENADŽMENT
DIPLOMSKI STUDIJ MEDIJA I ODNOSA S JAVNOŠĆU

IVANA GRGUREVIĆ

MEDIJSKI RAT PUTINOVSKJE RUSIJE

DIPLOMSKI RAD

MENTOR:

doc. dr. sc. Igor Gajin

Osijek, 2024.

SAŽETAK

Ovaj rad proučava strategije i metode medijskog ratovanja koje koristi Rusija pod vodstvom Vladimira Putina kako bi utjecala na domaću i svjetsku percepciju te podržala svoje političke ciljeve. Fokus je na ključnim elementima ruske medijske taktike, uključujući centralizaciju medija, propagandu, dezinformaciju i cenzuru. Istražuje se način na koji je ruska vlada preuzela kontrolu nad glavnim medijskim kanalima, poput televizije, radija i novina, a i tumači se uloga državnih medijskih kuća u širenju službenih narativa, kao što su Russia Today i Sputnik. Rad se usredotočuje i na detaljnu analizu metoda kojima ruski mediji šire propagandu i dezinformacije. Služi se i primjerima lažnih vijesti, manipuliranja slikama i videima te drugim taktikama za oblikovanje javnog mišljenja. Objašnjava se i analiza specifičnih strategija koje se koriste za izvještavanje o sukobu u Ukrajini, uključujući demonizaciju ukrajinskih snaga, isticanje ruske humanitarne pomoći i umanjivanje ruskih gubitaka. Također, tumači se i uloga medija u podržavanju ruskih političkih i vojnih ciljeva tijekom sukoba. Prikazan je i pregled načina na koji ruska vlada koristi cenzuru i kontrolu informacija kako bi suzbila neovisno novinarstvo i opozicijske glasove koje rezultira zatvaranjem medijskih kuća, uhićenja i ubojstvima novinara i ograničavanja pristupa internetu.

Rad se također temelji na analizi primarnih i sekundarnih izvora, uključujući novinske članke, akademske studije, izvješća nevladinih organizacija i intervjue s medijskim stručnjacima. Koriste se i studije slučaja za ilustraciju konkretnih primjera medijskog ratovanja. Drugim riječima, rad je koncipiran u dva dijela, gdje je prvi dio posvećen prikazu i analizi ruske medijske scene općenito, baziranog na razvoj u postsovjetskom dobu pa sve do stanja u putinovskom režimu, dok je drugi dio posvećen Putinovoj medijskoj centralizaciji i njegovom podređivanju medija svojoj politici.

Ključne riječi: Vladimir Putin, mediji, rat, propaganda, vlast, politika, centralizacija medija

ABSTRACT

This thesis examines the strategies and methods of media warfare used by Russia under the leadership of Vladimir Putin to influence domestic and global perceptions and support its political objectives. The focus is on key elements of Russian media tactics, including media centralization, propaganda, disinformation, and censorship. It explores how the Russian government has taken control of major media channels, such as television, radio, and newspapers. It explains the role of state media outlets in spreading official narratives, such as Russia Today and Sputnik. The thesis also delves into a detailed analysis of the methods used by Russian media to disseminate propaganda and disinformation, providing examples of fake news, manipulated images and videos, and other tactics to shape public opinion.

The analysis includes specific strategies used to report on the conflict in Ukraine, including the demonization of Ukrainian forces, highlighting Russian humanitarian aid, and downplaying Russian losses. The role of the media in supporting Russian political and military goals during the conflict is also explained. Additionally, the thesis presents an overview of how the Russian government uses censorship and information control to suppress independent journalism and opposition voices, resulting in the closure of media outlets, arrests, and killings of journalists, and restrictions on internet access.

The study is based on analyzing primary and secondary sources, including newspaper articles, academic studies, reports from non-governmental organizations, and interviews with media experts. Case studies are also used to illustrate concrete examples of media warfare. In other words, the thesis is structured in two parts: the first part is dedicated to the presentation and analysis of the Russian media landscape in general, based on developments in the post-Soviet era up to the state of the Putin regime. In contrast, the second part focuses on Putin's media centralization and his subordination of the media to his policies.

Keywords: Vladimir Putin, media, war, propaganda, government, politics, mediacentralization

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU U OSIJEKU

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja, Ivana Grgurević, potvrđujem da je moj diplomski rad pod naslovom „Medijski rat putinovske Rusije“ te mentorstvom doc. dr. sc. Igora Gajina rezultat isključivo vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranog rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovog završnog/diplomskog rada nije iskorišten za bilo koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

U Osijeku, _____

Potpis

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. RUSKA POVIJEST PRIJE DOLASKA PUTINA NA VLAST	2
3. RUSKA POVIJEST POSLIJE DOLASKA PUTINA NA VLAST	5
4. KRATKI POVIJESNI PREGLED PUTINOVE BIOGRAFIJE.....	8
4.1. Što je KGB i kako je Putin postao agent?	10
4.2. Formativni elementi Putinove medijske politike.....	12
4.3. Putin kao čovjek komunizma i staljinističke kulture.....	14
5. ANALIZA RUSKE MEDIJSKE SCENE I PRIMJERI CENZURE	16
5.1. Analiza ruskih špijuna u medijima	17
5.2. Faze transformacije u postsovjetskom razdoblju.....	20
5.3. Kronologija uništavanja neovisnih medija u Rusiji.....	21
5.4. Kako su ruski mediji povezani s psihologijom utjecaja vijesti?.....	25
5.5. Ruski mediji za vrijeme Putinove vladavine	26
5.6. Medijska manipulacija i politička kontrola u Rusiji.....	28
5.7. Putinov paternalizam i podređivanje medija svojoj politici	32
5.8. Politička ubojstva novinara u Rusiji	39
5.9. Djelovanje medijske agencije „Russia Today“	40
6. PREZENTIRANJE VLADIMIRA PUTINA U MEDIJIMA.....	43
6.1. Primjeri Putinove medijske prakse	43
6.2. Objašnjenja i analize Putinove medijske prakse.....	48
6.3. Izgradnja kulta ličnosti	50
6.4. Putinov hakerski i trolerski rad na društvenim mrežama	51
7. NARATIVI I SPINOVI KOJIMA JE PUTIN OPRAVDAVAO NAPAD NA UKRAJINU	54
7.1. Ruski mediji u Putinovim rukama	55
8. ZAKLJUČAK	58

9. LITERATURA.....	59
10. Prilozi	61
10.1. Popis slika.....	61

1. UVOD

Medijski rat predstavlja ključni aspekt moderne geopolitike, a Rusija pod vodstvom Vladimira Putina jedan je od najjasnijih primjera kako se mediji mogu koristiti za političku moć i utjecaj. Ovaj diplomski rad istražuje strategije i taktike koje Putinova Rusija koristi u medijskom ratovanju kako bi oblikovala percepciju unutar zemlje i na međunarodnoj razini te podržala svoje političke ciljeve.

Od dolaska na vlast početkom 2000-ih, Vladimir Putin i njegova administracija sustavno su radili na učvršćivanju kontrole nad ruskim medijima. To je postignuto preuzimanjem glavnih televizijskih kuća, radijskih postaja i novina, kao i uspostavljanjem državnih medijskih organizacija, koje služe kao glavni kanali za širenje službenih ruskih narativa na međunarodnoj sceni. Analizom ovih medijskih entiteta, rad objašnjava kako se ruska vlada koristi propagandom i dezinformacijama kako bi oblikovala javno mnijenje unutar i izvan svojih granica.

Vladimir Putin bio je agent KGB-a, dakle, upućen je u metode specijalnog i propagandnog rata te je ponikao iz komunističke zemlje i iz jedne totalitarne i staljinističke kulture, a za početak, ovaj rad se osvrće na rusku povijest prije i poslije njega te kasnije dubinski analizira njegovo podređivanje medija svojoj politici koja na kraju zasigurno ima utjecaja na javno mnijenje.

U ovome diplomskom radu pokušat će se obraniti hipoteze da ruski mediji itekako oblikuju mišljenje javnosti, da Rusija koristi informacijski rat i meku moć kako bi promicala svoj utjecaj u inozemstvu te da je Vladimir Putin podredio medije svojoj politici. Jesu li hipoteze potvrđene ili opovrgnute, potkrijepit će detaljna analiza u drugom dijelu diplomskog rada.

2. RUSKA POVIJEST PRIJE DOLASKA PUTINA NA VLAST

Od proglašenja neovisnosti Rusije prije dvadeset godina do danas vanjska politika zemlje može se podijeliti na dva razdoblja: na razdoblje prije dolaska Vladimira Putina na vlast i na razdoblje poslije toga. Razlog takve podjele jest važnost Putina u ruskoj politici, najprije kao predsjednika države, a potom kao premijera. U spomenuta dva razdoblja razlikovali su se procesi oblikovanja i provođenja vanjske politike, koji nisu bili rezultat promjene Ustava nego različite moći koju su Jeljcin i Putin imali u praksi. Tako je prvih osam godina postojanja neovisne ruske države obilježio kaos koji je dobrim dijelom proizlazio iz učestalih sukoba Jeljcina i njegovih političkih protivnika. Rusija je, osim toga, imala i uobičajene teškoće koje prate svaku zemlju u tranziciji prema demokraciji i tržišnom gospodarstvu te određene posebnosti koje su tu tranziciju činile još mučnijom. To se ponajprije odnosilo na čečenski rat koji je počeo 1994. Britanski politolog i stručnjak za Rusiju Richard Sakwa dijeli rusku vanjsku politiku tijekom Jeljcinove i Putinove vladavine na razdoblja idealizma, pragmatizma i novog realizma. Prva dva razdoblja obuhvaćaju vladavinu predsjednika Borisa Jeljcina i njegovih trojice ministara vanjskih poslova: Andreja Kozirjeva, Jevgenija Primakova i Igora Ivanova. Rusija je u tom razdoblju pokušala odrediti svoj novi položaj u međunarodnoj zajednici koji se naslanjao na Gorbačovljevo "novo razmišljanje". U drugom razdoblju, koje je počelo dolaskom Jevgenija Primakova na čelo ruske diplomacije 1996., Rusija je nastojala ostvariti svoje interese u međunarodnoj zajednici pragmatičnim ponašanjem u kojemu se pojavila čežnja da ponovno bude svjetska sila. Treće je razdoblje počelo s Putinom. U njemu je veći naglasak stavljen na ruske gospodarske interese, ali i na približavanje Zapadu.¹

Povijest Rusije prije dolaska Vladimira Putina na vlast može se podijeliti u nekoliko ključnih razdoblja koja obuhvaćaju raznolike aspekte političkih, ekonomskih i kulturnih promjena. Postoji nekoliko glavnih događaja i razdoblja koja su oblikovala Rusiju prije nego što je Putin preuzeo vlast 1999. godine, a u tom poretku kao prvu stavku izdvajamo Carsku Rusiju.

U ranom ruskom Carstvu je kroz srednji vijek Rusija bila pod utjecajem Kijevske Rusije i Mongolske Zlatne Horde. Postupno, Moskva je postala središte ruske moći.

¹ Boban, D. (2011) Povratak Rusije na svjetsku pozornicu. URL = <https://hrcak.srce.hr/file/151551>

Tijekom 18. i 19. stoljeća, pod carevima poput Petra Velikog i Katarine Velike, Rusija se proširila i postala jedna od vodećih europskih sila. Razdoblje je obilježeno centralizacijom moći, vojnim osvajanjima i kulturnim utjecajima iz Europe, a unutarnje političke i socijalne napetosti, zajedno s gubicima u Prvom svjetskom ratu, doveli su do sloma carske dinastije Romanov i Oktobarske revolucije 1917. godine.

Kao drugu stavku ruske povijesti prije dolaska Putina na vlast moramo izdvojiti Sovjetski Savez u kojemu su veliku prašinu podigle revolucija i građanski rat, a koji su ujedno i svojevrsna prekretnica.

Oktobarska revolucija dovela je boljševike na vlast, a ubrzo je izbio građanski rat između Crvene armije (boljševici) i Bijeleg armije (antiboljševici). Boljševici su pobijedili, stvarajući Sovjetski Savez.

Staljinizam pripada spomenutoj stavci gdje je pod vlašću Josifa Staljina Sovjetski Savez postao autoritarna država s jakim političkim i ideološkim kontrolama. Razdoblje je obilježeno industrijalizacijom, prisilnom kolektivizacijom i Velikom čistkom.

Hladni rat između Istoka i Zapada trajao je desetljećima, a zasigurno obilježio rusku povijest jer su nakon Drugog svjetskog rata Sovjetski Savez i Sjedinjene Američke Države postale supersile. Ovo je razdoblje uključivalo nuklearnu utrku, svemirsko istraživanje i regionalne sukobe.

Kao treću stavku izdvajamo post-sovjetsku Rusiju u kojoj se dogodio pad Sovjetskog saveza 1991. godine, što je dovelo do stvaranja nezavisne Ruske Federacije. Ovo je razdoblje obilježeno ekonomskom krizom, političkom nestabilnošću i pojavom oligarha.

Boris Jeljcin postao je prvi predsjednik Ruske Federacije. Njegovo razdoblje karakteriziralo je uvođenje tržišnog gospodarstva, političke liberalizacije i sukoba s parlamentom 1993. godine, a samim tim Jeljcinovo razdoblje možemo izdvojiti kao jedno od važnijih u post-sovjetskoj Rusiji.

U konačnici, Vladimir Putin preuzeo je vlast kao premijer 1999. godine, a kasnije je postao predsjednik 2000. godine. Prije dolaska na vlast radio je u KGB-u te je imao ključnu ulogu u sukobima u Čečeniji. No, u daljnjem radu ćemo se pobliže dotaknuti i tih stavki koje ćemo detaljnije analizirati na temelju primjera Putinove biografije.

Složenost ruskog povijesnog razvoja uključuje i mnoge druge aspekte, poput kulturnih, društvenih i religijskih promjena, koje su također oblikovale tijek ruskih događaja, a pojava medija dodatno je rasplamsala rusku povijest.

3. RUSKA POVIJEST POSLIJE DOLASKA PUTINA NA VLAST

Dolazak Vladimira Putina u Kremlj 2000. početak je razdoblja pragmatičnoga geoekonomskog realizma u ruskoj vanjskoj politici.

U njemu ruske elite napuštaju stav o benignom karakteru međunarodnog okruženja i prihvaćaju uvjerenje da je on zapravo kompetitivan te da Rusija u njemu mora ostvariti ravnopravan status s drugim silama. Imajući na umu stanje u kojemu je zemlja tada bila, takav je stav ruskih elita bio nerealna želja.

Naime, sve do 1999. ruski BDP iz godine u godinu se smanjivao, broj stanovnika je opadao za milijun godišnje, a vojska je bila sve slabija. Slab položaj Rusije u međunarodnim odnosima najzornije pokazuju ratovi u Jugoistočnoj Europi u kojima je Rusija veći dio vremena bila na srpskoj strani, ali je istodobno bila nemoćna da se aktivno suprotstavi Zapadu.

Stanje se mijenja početkom novog tisućljeća. Promjena elita u zemlji, jačanje gospodarstva i nova vanjska politika stvorili su uvjete da se ruske želje počnu ostvarivati. Dolazak Vladimira Putina u Kremlj 2000. predstavlja oštru razdjelnicu u odnosu prema prethodnom razdoblju, pa je to za Thoruna početak razdoblja pragmatičnoga geoekonomskog realizma u ruskoj vanjskoj politici.

Putin je takvim vanjskopolitičkim djelovanjem lakše ostvarivao ruske interese nego što je to bio slučaj devedesetih godina kada se nije mogla voditi jedinstvena vanjska politika. Zbog sukoba izvršne i zakonodavne vlasti, kao i zbog izostanka koordinacije u oblikovanju i provođenju politike, Rusija tada nije imala dovoljno jaku ulogu u međunarodnoj zajednici te je popuštala Zapadu na gotovo svim važnijim područjima međunarodnih odnosa. Zbog nemogućnosti da stabilizira politički sustav i da se ustale politički procesi u zemlji koji bi bili obilježeni suradnjom i konsenzusom između izvršne i zakonodavne vlasti te zbog ovisnosti o stranoj financijskoj pomoći, ruska je vanjska politika bila gotovo neučinkovita.

Bivši ruski protivnici gotovo su nesmetano ostvarivali svoje interese po svijetu, dok je Rusija bila blokirana. Jedino joj je bilo prepušteno da čini što želi u unutarnjoj politici. Zapad se jasno odrekao bilo kakve uloge u oba čečenska rata, jer je Čečenija tretirana kao unutarnje rusko pitanje. Bez obzira na kritike rata u toj ruskoj republici, zapravo se ništa nije činilo kako bi se Moskvu prisililo da odustane od vojne akcije. Putin je taj trend ruskog slabljenja u svijetu prekinuo. Rusko vodstvo s Putinom na čelu zauzima stav da se položaj velike sile

mora "zaraditi" odgovornom vanjskom politikom te da se ona mora prilagoditi stvarnom stanju u međunarodnim odnosima.

Rusija je pod Putinom vodila aktivnu vanjsku politiku i u "dalekom inozemstvu". U toj je aktivnosti nastojala ostvariti čvršću suradnju s Europskom Unijom, ali i s nekim nedemokratskim zemljama.²

Naime, nakon što je Vladimir Putin došao na vlast, Rusija je prošla kroz niz promjena u političkom, ekonomskom i društvenom smislu. Postoji pet ključnih promjena koje su se dogodile nakon što je Putin došao na vlast: konsolidacija moći, povratak autoritarnosti, ekonomija i energetske resursi, vanjska politika, promjene u društvu i kontrola medija.

Putin je brzo konsolidirao svoju moć, smanjivši utjecaj oligarha koji su imali veliki utjecaj tijekom Borisova Jeljcina. Centralizacija moći postala je ključni dio Putinove strategije, s kontrolom ključnih institucija poput pravosuđa, medija i energetskog sektora. Promijenio je način izbora regionalnih guvernera, prelazeći s izravnog izbora na imenovanje od strane predsjednika, što je povećalo kontrolu središnje vlasti.

Pod Putinovim vodstvom, politički sustav postao je više autoritaran. Kritičari su primijetili smanjenje slobode medija, represiju političke opozicije i ograničenja na civilno društvo. Režim je pokazao manje tolerancije prema političkim protivnicima, s primjerima kao što su zatvaranje Mihaila Hodorkovskog, bogatog oligarha koji je izazvao Putina, i represija političkih prosvjeda.

Putinova Rusija doživjela je ekonomski rast u velikoj mjeri zahvaljujući visokim cijenama nafte i plina, koji su ključni izvozni proizvodi Rusije. Ovaj rast pridonio je stabilnosti i popularnosti režima. Rusija je također učvrstila svoju poziciju kao glavnog globalnog dobavljača energije, koristeći energetske politiku kao alat vanjske politike.

Putin je nastojao vratiti Rusiju na svjetsku scenu kao važnog igrača, ponekad se suprotstavljajući Zapadu. Njegova politika uključuje ojačavanje ruskih vojnih kapaciteta, intervenciju u zemljama poput Sirije i aneksiju Krima 2014. godine. Rusija je također proširila svoj utjecaj na bivše sovjetske zemlje kroz institucije poput Zajednice Nezavisnih Država (CIS) i Euroazijske ekonomske unije (EEU).

Putinova vlada promovirala je tradicionalne vrijednosti, često u suradnji s ruskom pravoslavnom crkvom, koja je postala ključni saveznik. To se odrazilo na društvenoj politici, uključujući

² Boban, D. (2011) Povratak Rusije na svjetsku pozornicu. URL = <https://hrcak.srce.hr/file/151551>

zakone koji ograničavaju prava LGBTQ+ osoba. S rastom ekonomije i stabilnošću došlo je do porasta nacionalnog ponosa i patriotizma, često povezanog s ruskom poviješću i kulturom.

Spomenuta stavka je ono što ćemo kontinuirano produbljivati, a kako se može i pretpostaviti, Putinova Rusija intenzivirala je kontrolu nad medijima, s državom koja kontrolira većinu televizijskih kanala i važnih medijskih platformi. Online mediji i blogeri također su podvrgnuti strožim regulacijama. Vlasti su koristile zakone i regulacije za ograničavanje pristupa informacijama i kažnjavanje novinara i aktivista koji se protive vlasti.

Sve te promjene karakteriziraju Putinovu eru i predstavljaju širok raspon aspekata koji su oblikovali Rusiju nakon što je preuzeo vlast.

4. KRATKI POVIJESNI PREGLED PUTINOVE BIOGRAFIJE

Vladimir Vladimirovič Putin rođen je 7. listopada 1952. godine u Lenjingradu (danas Sankt Peterburg), u Sovjetskom Savezu. Studirao je pravo na Lenjingradskom državnom sveučilištu (danas Sveučilište u Sankt Peterburgu), diplomiravši 1975. godine.

Nakon završetka studija, Putin se pridružio KGB-u, sovjetskoj obavještajnoj agenciji. Radio je u kontraobavještajnom odjelu, a kasnije je bio stacioniran u Istočnoj Njemačkoj, gdje je služio do 1991. godine. Kada se Sovjetski Savez raspao, Putin je napustio KGB i vratio se u Sankt Peterburg, gdje je započeo novu fazu svoje karijere u politici. No, o tome će govora biti u nastavku rada kada budemo dublje ušli u analizu Putinove biografije.

Nadalje, Putin se pridružio uredu gradonačelnika Sankt Peterburga, Anatolija Sobčaka, gdje je radio u nekoliko ključnih odjela, uključujući međunarodne odnose. Tijekom tog vremena, stekao je važne političke veze i iskustvo koje će mu pomoći u daljnjoj karijeri.

1996. godine otišao je u Moskvu, gdje je radio u administraciji predsjednika Borisa Jeljcina. Obnašao je različite funkcije, uključujući zamjenika šefa predsjedničke administracije. Godine 1998., Putin je imenovan direktorom Federalne službe sigurnosti (FSB), nasljednika KGB-a, a zatim i tajnikom Vijeća sigurnosti Ruske Federacije.

U kolovozu 1999. godine, Jeljcin je imenovao Putina premijerom Rusije. Putin je brzo stekao popularnost zbog odlučnih akcija tijekom Drugog čečenskog rata. Dana 31. prosinca 1999., Jeljcin je iznenada dao ostavku, a Putin je postao privremeni predsjednik. Na predsjedničkim izborima 2000. godine, Putin je pobijedio i službeno postao predsjednik Ruske Federacije.

Tijekom svog prvog mandata, Putin se fokusirao na konsolidaciju moći, centralizaciju vlade i stabilizaciju ruske ekonomije. Njegova popularnost rasla je zahvaljujući ekonomskom rastu i uspjesima u Čečeniji. Putin je ponovno izabran 2004. godine, a njegov drugi mandat obilježen je snažnijom kontrolom nad političkim i medijskim institucijama.

U konačnici, Vladimir Putin je nakon drugog mandata postao premijer pod predsjednikom Dmitrijem Medvedevim, koji je služio od 2008. do 2012. godine. Tijekom tog razdoblja, Putin je zasigurno zadržao značajan utjecaj, 2012. godine vratio se na mjesto predsjednika te je tijekom tog mandata počeo donositi sva autoritarna rješenja koja su dodatno ojačala njegovu kontrolu nad Rusijom (Boban, 2009:19-33).

Oslanjajući se na Putinovu službenu biografiju, čije je pisanje prije samih izbora 2000. godine svojedobno inicirao Boris Berezovski, i razgovarajući s njezinim autorima, Masha Gessen iscrpno nas upoznaje s detaljima iz privatnog života prvog čovjeka Rusije. Rođen u depresivnom i ratom poharanom Lenjingradu 1952. godine, mladost je proveo u destruktivnoj okolini, često ulazeći u tučnjave i dokazujući se, prema vlastitom priznanju, kao huligan i razbojnik. Iako je bio prosječan učenik, oduvijek je želio postati dijelom KGB-a, stoga upisuje pravo na prestižnom Lenjingradskom sveučilištu, odakle je regrutiran u tajnu službu. Ključni trenutak Putinove karijere događa se 1984. godine, kada biva poslan u špijunsku školu u Moskvi, gdje usavršava njemački jezik te biva raspoređen na zadatak u Dresden, u koji odlazi s trudnom ženom i jednogodišnjom kćeri. Nakon godina zamornog rada, zbog čega je često bio depresivan, s prvim političkim nemirima 1990. godine vraća se, s osjećajem razočaranja te izdano od strane vlastite domovine, u Lenjingrad, u kojem su se već dogodile prve demokratske promjene.

Tada počinje Putinov strelovit politički uspon isprepleten s nikad potpuno razjašnjenim članstvom i odnosima s KGB-om. U Lenjingradu se priključuje demokratskoj struji te postaje zamjenik predsjednika Gradskog vijeća i gradonačelnika Anatolija Sobčaka. Gessen posebno ističe nejasnu opredijeljenost Putina i Sobčaka za vrijeme propalog vojnog puča u kolovozu 1991. godine, što još više produbljuje sumnje da je Putin na tako visoku političku funkciju došao kao član „aktivne pričuve“ KGB-a, a ne kao obraćeni demokrat. Kao proklamirani liberalni reformator i demokrat, za kojeg se zauzimao i Boris Jeljcin, Putin odlazi s mjesta šefa FSB-a, najprije na premijersku funkciju u kolovozu 1999. godine, a zatim i na onu predsjedničku u svibnju 2000. godine. Gessen ističe nekoliko razloga zašto je upravo on bio Jeljcinov izbor za nasljednika. Prvo, Putin mu je ostao odan do samoga kraja; drugo, bio je predstavnik druge generacije koja se nije probijala kroz razine Komunističke partije; treće, Putin neće dopustiti njegov progon nakon što ode u mirovinu; četvrto, znao je da će ga Rusi zavoljeti. Dolaskom na vlast, smatra Gessen, Putin je pokazao svoje pravo lice, lice koje je daleko od onoga kakvim se predstavljao. Ubrzo je uspostavio zatvoreni sustav, ojačavši „vertikalnu vlasti“, a usporedno s time radio je na rušenju državne demokratske strukture.

Nacionalizirao je medije, donio je zakone prema kojima predsjednik sam bira guvernere i gradonačelnika Moskve, članovi Donjeg doma Parlamenta prestaju biti birani izravno, već ih posredno bira politička stranka, uveo je ponovnu registraciju političkih stranaka i otežao sam proces registracije, podignuo izborni prag za ulazak u Parlament te uveo posebno vijeće koje ocjenjuje sve zakone, a bira ga sam predsjednik. Putin postavlja Dmitrija Medvjedjeva na

mjesto predsjednika, a potom nakon jednog mandata reizborom za kandidata opet postavlja sebe, te na taj način uspješno obraća Rusiju u SSSR, tvrdi Gessen. Razdoblje Putinove vladavine autorica opisuje sintagmama „sumrak demokracije“ te „vladavina terora“, dovodeći ga, izravno ili neizravno, u vezu s brojnim aferama, progonima i ubojstvima od kojih su najintragantniji sljedeći: umiješanost FSB-a u bombaške napade na stambene zgrade u Moskvi, namješteni sudski procesi protiv oligarha Vladimira Gusinskog, Borisa Berezovskog i Mihaila Hodorovskog, ubojstvo FSB-ovog „zviždača“ Aleksandra Litvinenka te navodna vrijednost Putinove imovine koja premašuje 40 milijardi dolara.

Vrlo subjektivna zaključivanja i neprikrivena neprijateljstvo autorice prema ruskom predsjedniku ovu knjigu čine pamfletom, a ne toliko ozbiljnom biografijom. Posebno je slab onaj dio u kojem Masha Gessen pokušava proniknuti u Putinovu osobnost, pa vrlo smjelo na temelju arbitrarnih događaja donosi zaključke o njegovoj (ne)potkupljivosti ili o njegovim osobinama ličnosti. Tako je, na primjeru dviju situacija u kojima je Putin vlasniku New England Patriotsa Robertu Kraftu oduzeo prsten Super Bowla te zatim svojim tjelohraniteljima naredio da iz Guggenheima u New Yorku iznesu izložak staklene replike kalašnjikova punjenog votkom, autorica zaključila da se u njegovu slučaju ne može govoriti o običnoj kleptomaniji, već o pleoneksiji. Apologija ruskih oligarha te nazivanje Mihaila Hodorovskog, Mihaila Prohorova i Vladimira Gusinskog „dobrotvorima, liderima civilnog sektora i vizionarima“ ne zvuči uvjerljivo. Ova Putinova biografija prije svega je namijenjena širem čitateljstvu. Ono što bi moglo zaokupiti bolje poznavatelje prilika jest detaljna analiza povijesnih događanja i liberalne scene u Rusiji te zanimljivosti koje autorica iznosi kao vlastito razmišljanje ili pak kao razgovore s nekim od glavnih aktera demokratskih promjena (Gessen, 2012: 271).

4.1. Što je KGB i kako je Putin postao agent?

KGB (ruski akronim od Komitet Gosudarstvennoj Bezopasnosti), što u prijevodu znači Komitet državne sigurnosti, agencija vlade SSSR-a kojoj je bila povjerena državna sigurnost. Nastala je u travnju 1954. ukidanjem Narodnoga komesarijata unutrašnjih poslova (NKVD), osnovanoga 1934. KGB se bavio obavještajnim i protuobavještajnim radom (dijelom i u oružanim snagama), zaštitom državnih granica, nuklearnog oružja i strateški važnih komunikacijskih sustava, te drugim značajnim sigurnosnim poslovima. Nadzirao je i političke disidente te protivnike sovjetskog režima. Prvi šef KGB-a bio je Ivan Aleksandrovič Serov

(1954–58), a najdulje je KGB-om upravljao J. V. Andropov (1967–82). Ukinut je u listopadu 1991. godine.³

Što se tiče Putina, bio je dosta mlad agent, odnosno, imao je samo 33 godine kada ga je rukovodstvo KGB-a uputilo u Istočnu Njemačku. Tada je već bio oženjen (sada već bivšom suprugom) Ljudmilom i imao je jedno dijete – kćer. Po završetku obuke u Akademiji vanjske obavještajne službe u Moskvi Putin je mogao birati (s obzirom da je govorio njemački) hoće li čekati nekoliko godina da ga upute u Zapadnu Njemačku ili će odmah otići u Istočnu Njemačku. On je izabrao ovo drugo.

U knjizi intervjuja s prvim čovjekom Rusije Putin govori o tome kako su agenti KGB-a bili zainteresirani za prikupljanje svih informacija vezanih za strateškog protivnika, misleći pri tome na NATO. Ruski predsjednik je skromno okarakterizirao svoj rad kao „prilično rutinski posao“ i naveo svoje tadašnje aktivnosti: regrutiranje informanata, prikupljanje podataka i njihovo prosljeđivanje u Moskvu.

U intervjuu za državnu televiziju Rossia 24 2017. godine Putin je rekao da je sav njegov posao u vanjskoj obavještajnoj službi bio tijesno povezan s ilegalnim, tj. tajnim agentima. S obzirom da je sam Putin bio legalni agent KGB-a, to znači da je on komunicirao s ilegalnim rezidentima i pomagao im da ostanu u vezi „s centrom“.⁴

Stječe se dojam da sada Putin kao predsjednik priča o periodu provedenom u Njemačkoj kao o nečemu što mu je ostalo u lijepom sjećanju, i da ne zaboravlja svoje stare kolege. Na primjer, on je 2017. godine osobno posjetio svog bivšeg šefa Lazara Mojsejeva, nekadašnjeg predstavnika KGB-a u Službi državne sigurnosti Istočne Njemačke, i čestitao mu 90. rođendan.

Putinova karijera u KGB-u dala mu je temeljna iskustva u obavještajnim i sigurnosnim operacijama, što je utjecalo na njegov kasniji pristup politici i vođenju države. Tijekom svoje političke karijere, često se koristio metodama i kontaktima iz vremena u KGB-u kako bi konsolidirao svoju moć i održao kontrolu nad ruskim političkim sustavom.

³KGB. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Pristupljeno 30.4.2024. URL = <https://www.enciklopedija.hr/clanak/kgb>

⁴Russia Beyond. *Čime se bavio Putin kao agent KGB-a u Istočnoj Njemačkoj?* URL = https://hr.rbth.com/politics/2017/08/08/cime-se-bavio-putin-kao-agent-kgb-a-u-istocnoj-njemackoj_818598

4.2. Formativni elementi Putinove medijske politike

U svezi s tim da je predsjednik Rusije bio agent KGB-a, upućen je u metode specijalnog i propagandnog rata te je ponikao iz komunističke zemlje, odnosno, iz jedne totalitarne i staljinističke kulture.

S obzirom na to da je vrlo dobro upućen u propagandni rat, a komunizam mu nije strana imenica, dolazimo do zaključka da su navedene činjenice zapravo dva formativna elementa njegove medijske politike.

Navedeni formativni elementi sasvim sigurno imaju utjecaja na shvaćanje medija, medijskih sloboda i tome slično.

Vladimir Putin i njegova administracija poznati su po korištenju propagande i informacija kako bi oblikovali percepciju domaćeg i međunarodnog poretka. Propaganda u ovoj priči povezuje širok raspon taktika i strategija kroz koje se pokušava promijeniti narativ, obratiti se javnosti i osigurati politička stabilnost.

Ruska vlada, pod šefovanjem Putina, prenosi značajnu kontrolu nad domaćim medijima, posebno televizijskim kanalima, najvećim izvorima informacija u zemlji za većinu Rusa.

Putem državne kontrole medijskog sadržaja, Kremlj pronosi narativ koji pruža indirektno dokaze o podršci vladajućoj partiji i aktivno potiskuje alternativne glasove.

Na primjer, novinari koji pripunjavaju političko pitanje o slobodi ili kritiku vlasti suočavaju se s prijetnjom rada, cenzurom ili čak zatvorskim kaznama. Uhićenje generalnog direktora medijacije New Investigation, Romana Anina, služilo je kao posebno kontroverzna pojava.

Sve je počelo tako što je ruska policija privela navedenog novinara nakon što su mu je pretresla stan, a međunarodne istraživačke novinarske organizacije izražavale su zabrinutost zbog pritvaranja.⁵

Taj potez dolazi nakon što je Anin izvijestio da je novi zamjenik šefa FSB-a Sergej Korolev povezan s čelnicima ruskim organiziranih kriminalnih grupa.

⁵Radio Slobodna Evropa, mrežno izdanje. *Ruska policija privela istraživačkog novinara nakon što mu je pretresla stan*. URL = <https://www.slobodnaevropa.org/a/31196873.html>

Gerard Ryle, direktor Međunarodnog konzorcija istraživačkih novinara (ICIJ), kaže da je ta organizacija "pomno pratila postupanje s našim dragocjenim članom i partnerom u istraživačkom novinarstvu, Romanom Aninom".

Projekt izvještavanja o organiziranom kriminalu i korupciji (OCCRP) također je izrazio zabrinutost zbog tretmana u pritvoru Anina, koji je iStories osnovao 2020. godine.

"Anin je jedan od najboljih novinara na svijetu i vodio je brojne revolucionarne istrage organiziranog kriminala i korupcije u Rusiji", rekao je tada izdavač OCCRP Drew Sullivan.

Romanov odvjetnik i njegov urednički tim kažu da je slučaj povezan s njegovim izvještavanjem o navodnim vezama novog zamjenika šefa FSB-a s organiziranim kriminalom. Njegova odvjetnica Anna Stavitskaya kazala je da je novinar priveden ruskom Istražnom odboru u vezi s istragama o "kršenju privatnosti zloupotrebom njegovih profesionalnih funkcija".

Anin je ranije radio za Novaya Gazeta, najistaknutije ruske opozicionirane novine. Publikacija je proglašena krivom za klevetu nakon što je Sechin podnio žalbu na Aninov izvještaj.

Anin je inače samo jedan od primjera kako funkcioniraju ruski mediji, a kroz daljnji rad obradit ćemo još jasnih pokazatelja koji upućuju na to da Putin ima posebnu vladavinu nad medijima kroz utjecaje navedenih formativnih elemenata.

Isto tako, Putinova propaganda koristi nacionalizam i patriotske osjećaje za jačanje podrške režimu što uključuje povijesne reference, vojne pobjede i tradicionalne vrijednosti kako bi potaknula nacionalnu identifikaciju. Međutim, nacionalizam se također koristi za opravdanje vojnih intervencija, poput aneksije Krima 2014. godine i vojne akcije u Siriji. U ovom slučaju tvrdi se da intervencija štiti ruske interese ili ruske građane.

Dakle, manipulacije osjećajima, a zasigurno i strahom, jedni su od metoda kojima se Putin koristi kroz medije.

Rusija je poznata po korištenju dezinformacija i lažnih informacija kako bi utjecala na javno mnijenje u drugim zemljama. Ovo uključuje širenje lažnih priča, stvaranje lažnih društvenih profila i organizaciju kampanja dezinformiranja.

Primjeri ruskog miješanja uključuju navodne pokušaje utjecaja na izbore u Sjedinjenim Američkim Državama, dezinformacijske kampanje u Europi i korištenje trolova i botova za širenje propagande na društvenim mrežama.

Propaganda se također koristi za suzbijanje političke opozicije i kritike. Kremlj često prikazuje opozicijske vođe i aktiviste kao izdajnike ili agente stranih sila, čime se opravdava represija, a državna kontrola nad medijima omogućuje kontrolu narativa o opoziciji i marginalizaciju političkih protivnika.

Jedna od hipoteza koja se ovim radom želi dokazati je upravo to da Rusija koristi informacijski rat i meku moć kako bi promovirala svoj utjecaj u inozemstvu.

Organizacije poput RT (Russia Today) i Sputnik služe kao alati za širenje ruskog narativa na globalnoj razini. *Softpower* uključuje kulturne i sportske događaje, kao i suradnju s drugim zemljama, kako bi se poboljšao imidž Rusije u svijetu.

Putinova uporaba propagande i informacija kao alata za oblikovanje javnog mnijenja bila je ključna komponenta njegove vladavine. Propagandni rat, kako unutar Rusije, tako i u inozemstvu, nastoji stvoriti pozitivnu sliku vlasti i oblikovati percepciju događaja na način koji pogoduje Kremlju.

4.3. Putin kao čovjek komunizma i staljinističke kulture

Nije strana činjenica da je ruski predsjednik ponikao iz komunističke zemlje, dakle, iz jedne totalitarne i staljinističke kulture, a često se sam opisuje kao čovjek s jakim vezama s bivšim Sovjetskim Savezom i komunističkom prošalošću, no njegov politički put i stavovi pokazuju složeniji odnos prema komunizmu i postsovjetskoj stvarnosti.

Postoji nekoliko ključnih aspekata koji objašnjavaju Putinovu vezu s komunizmom i njegovu transformaciju u postsovjetskom razdoblju.

Njegovo iskustvo u KGB-u zasigurno je oblikovalo je njegove stavove o sigurnosti, obavještajnom radu i državnoj kontroli, što se očituje u njegovom načinu vođenja Rusije. S padom Sovjetskog Saveza, Putin je morao prilagoditi svoje stavove i karijeru novim uvjetima.

Nakon što je napustio KGB, Putin se okrenuo lokalnoj politici u Sankt Peterburgu, a potom je prešao u federalnu politiku. Iako se Putin distancirao od izravne ideologije komunizma, zadržao je mnoge metode i taktike iz sovjetskog razdoblja, uključujući kontrolu nad medijima, centralizaciju moći i obavještajni rad.

Putin je više puta izrazio ambivalentne stavove prema sovjetskoj prošlosti. S jedne strane, kritizirao je represivne aspekte sovjetskog režima, ali s druge strane, izrazio je žaljenje zbog raspada Sovjetskog Saveza, nazvavši ga "najvećom geopolitičkom katastrofom 20. stoljeća". Često koristi i sovjetsku simboliku i retoriku kako bi potaknuo nacionalni ponos i legitimizirao svoju vlast. Ovo uključuje pozitivne reference na sovjetske pobjede, posebno u Drugom svjetskom ratu te povratak nekih sovjetskih simbola i ceremonija.

Iako nije izravno povezan s komunističkom ideologijom, Putinova politika pokazuje elemente autoritarizma i državnog intervencionizma koje su bile prisutne u sovjetskom sustavu. Oslanja se na jaku državu, kontrolu nad ključnim sektorima ekonomije i restriktivnu politiku prema političkoj opoziciji. Njegov pristup može se opisati kao mješavina nacionalizma, pragmatizma i autoritarnog upravljanja, umjesto čiste komunističke ideologije. Također koristi sovjetsku prošlost kao dio šireg narativa o ruskoj povijesti i identitetu, što mu pomaže u jačanju vlastitog položaja i podrške među građanima.

5. ANALIZA RUSKE MEDIJSKE SCENE I PRIMJERI CENZURE

Za početak, valjalo bi se ukratko osvrnuti na medijsku psihologiju općenito, kao i na načine koje koristimo za razmišljanje o psihologiji i medijima.

Komunikacija je tradicionalno privlačila mnoge socijalne psihologe, pored sociologa i drugih znanstvenika iz sektora društvenih znanosti zainteresiranih za medije.

Pristup „efekta medija“ psiholozima koje zanimaju mediji jeste najintuitivniji zato što se najbolje uklapa u tipična istraživačka pitanja psihologije (Giles, 2010:22). Također Giles (2010:22) smatra da političari, novinari, nastavnici i roditelji često ukazuju na problem nasilja u medijima.

Ruski mediji često prikazuju ono što žele servirati građanima, a znanstvenici su otkrili, zahvaljujući tehnologiji snimanja mozga, da ono nudi makar neke dokaze da je predstavljanje određenih medija povezano s određenim neuropsihološkim odgovorima. Postavlja se pitanje kako (ruski) mediji utječu na promjenu mišljenja?

Zapravo, drugi prigovor istraživanju spomenutog efekta jeste da teorijsko obrazloženje za mnoge od različitih studija često nije u potpunosti razvijeno: neki od nalaza mogu se objasniti time da su čista imitacija (objašnjenje tipa „majmun vidi, majmun čini“); neki zahtijevaju neku fiziološku promjenu, neki pak traže oblik kognitivne transformacije, poput toga da izloženost medijima dovodi do promjene u mišljenju.

Pristup direktnog prijenosa zapravo potječe iz ranih radova o utjecaju medija, poznatih kao teorija potkožne igle (Lasswell, 1935). Ova analogija stvorena je kako bi opisala efekt radijske propagande na rane slušatelje: smatralo se da ako Hitler (pa čak i ako netko reklamira zubnu pastu) izrekne nešto na radiju, to se uvlači u mozak slušatelja kao prilikom ubrizgavanja igle i time ispire mozak nesretne žrtve.

Lasvelovo istraživanje zasnivalo se na korištenju radija u Prvom svjetskom ratu, nešto prije njegovog uspona kao masmedija. Međutim, novije istraživanje ukazuje da u društvu koje u mnogome zavisi od radija kao medija, propaganda i dalje može proizvesti spektakularne efekte (Giles, 2010:24).

Sve navedeno usko povezuje i medijski razvoj u postsovjetskom dobu koje je tada prošlo kroz nekoliko faza transformacije, od početne liberalizacije i pluralizma do sve veće kontrole države nad glavnim medijima.

Tijekom sedamdesetih, teoretičari komunikacije odgovorili su na kritike istraživanja efekata medija razvojem istraživačke tradicije, koja je zauzela drugačiji pristup prema odnosu između medija i publike. Najutjecajnija među njima jeste teorija upotrebe i zadovoljenja, u kojoj se pojedinac smatra kao korisnik medija, a ne kao pasivni promatrač (Katzetal., 1947).

Kao i pristup efekta medija, navedena teorija usađena je u psihološku teoriju, pri čemu je u ovom slučaju zamisao da ljudska bića imaju osnovne psihološke potrebe koje mediji mogu zadovoljiti. Krucijalni dio je taj da se korisnika medija promatra kao aktivnog sudionika: on aktivno traga i bira određene medije kako bi došao do zadovoljenja, dok druge medije odbacuje (Giles, 2010:28).

Ruski mediji u skladu s tim često djeluju na način da svojoj publici pruže ono što žele pročitati, ali s druge strane se postavlja pitanje mogu li građani uopće imati suprotno mišljenje? Jesu li mišljenja Rusa oblikovana pomoću medija? Osvrnut ćemo se i na špijune u medijima, ali odgovori na gore postavljena pitanja bit će analizirana u nastavku.

5.1. Analiza ruskih špijuna u medijima

Iako je tema prilično intrigantna, postoji vrlo malo istraživanja o diskursu o špijunima u medijima. Postoje neki izvori koji se bave ruskim špijunima i njihovim stereotipnim prikazima te analizama konceptualne metafore američko-ruske vanjske politike kao komercijalne transakcije (Arcimaviciene, 2013, str. 14), zajedno s nekim analizama o umiješanosti američkih novinara kao špijuna za Rusiju tijekom Drugog svjetskog rata i Hladnog rata. Međutim, postoji povijesni prikaz umiješanosti takvih američkih špijuna, ali nije istraženo kako je taj problem predstavljen u medijima. Vrlo informativan prikaz priče o Skripalovima dao je novinar Mark Urban (2018) u svojoj knjizi "Skripal Files: The Life and Near Death of a Russian Spy" koju je napisao na temelju svojih intervjua o špijunaži sa Sergejem Skripalom, bivšim ruskim špijunom za MI6. Kako je sam Urban naveo (2018, str. 7), ključni dio narativa posvećen je razmjeni špijuna 2010. godine na bečkom aerodromu. Isti događaj spominje Arcimaviciene (2013, str. 15), koji citira neke naslove iz britanskih medija koji su taj događaj opisali kao „razmjenu zatvorenika u stilu Hladnog rata“ (BBC News, 9. srpnja 2010.; CCN News, 10. srpnja 2010.) i „špijunski skandal“ (The Guardian, 10. srpnja

2010.), te ističe njegovu značajnost zbog noviteta (prva javna razmjena špijuna u više od 25 godina) i neobičnosti (razmjena 10 špijuna za 4 špijuna) (Arcimaviciene, 2013, str. 15).

Iako je istraživanje rijetko, postojeći radovi pružaju okvir koji se može primijeniti na analizirani korpus i pomoći u donošenju zaključaka o diskursu o špijunima u analiziranim izvorima. S obzirom na teoriju okvira i priznavanje konvencionalne prirode kognitivnih obrazaca, može se pretpostaviti da će okviri špijuna koje koriste analizirane novine biti slični i općenito uključivati osobu koju je njezina država poslala da radi kao tajni agent u drugoj državi kako bi prikupila informacije od značaja za matičnu državu. Osim tajnog agenta, uključene su i dvije države, ona koja šalje agenta i ciljana država, koje metonimijski mogu predstavljati stvarne šefove država ili zastupnike odgovorne za špijunske aktivnosti. Prošireni špijunski okvir može uključivati različite vrste špijuna: dvostruke agente, bivše špijune, aktivne špijune, kao i oružje ili vrste napada, te članove obitelji. Zanimljiva razlika koja se traži leži u isticanju različitih dijelova špijunskog okvira u predstavljanju događaja od strane triju različitih novina, jer će te male nijanse u prikazu informacija pokazati razlike u percepcijama koje će biti izazvane razlikama među trima kulturama.

Događaj koji je više puta opisan u raznim medijskim publikacijama može se sažeti na sljedeći način: Sergej Skripal, bivši ruski špijun za GRU, postao je dvostruki agent 2004. godine, a Rusija ga je razotkrila i osudila na 13 godina zatvora. Godine 2010., tadašnji predsjednik Medvedev ga je pomilovao i bio je dio razmjene špijuna između SAD-a i Rusije na aerodromu u Beču te se preselio u Veliku Britaniju, gdje se nastanio u Salisburyju. Dana 4. ožujka 2018., on i njegova kći otrovani su Novichokom, nervnim agensom koji je navodno razvila Rusija. Ubrzo nakon što su Skripali pronađeni, Velika Britanija je optužila Rusiju za napad i, koristeći informacije s CCTV snimaka i obavještajne podatke od Bellingcata, TheInsidera i Fontanke (neovisne informacijske agencije), dva GRU agenta su imenovana odgovornima za napad. Nakon toga, bilo je još tri kolateralne žrtve, od kojih je jedna preminula. Ovaj događaj dao je Velikoj Britaniji i njenim saveznicima razlog da protjeraju ruske dužnosnike iz svojih zemalja, na što je Rusija uzvratila istom mjerom, čime je započela nova faza u međunarodnim odnosima između Rusije i Zapada.

Primjenjujući gore opisani okvir na korpus članaka iz The Independent, The Moscow Timesa i Dnevnika, agenti koji se mogu izdvojiti su Sergej i Julija Skripal; Rusija i UK – prva kao država koja je izvorno poslala špijuna, a druga kao ciljana država, s promjenom uloga 2004.

kada je glavni cilj postao dvostruki agent prodajući informacije o Rusiji MI6-u; tri kolateralne žrtve, imenovane kao DS Nick Bailey, Dawn Sturgess i Charles Rowley; inicijalno dva osumnjičenika, oba odlikovana GRU agenta, tj. Alexander Petrov i Ruslan Boshirov, a naknadno je imenovan i treći počinitelj, Ruslan Fedotov. Okvir je dodatno proširen uključivanjem agencija koje su imenovale počinitelje: Bellingcat, Insider i Fontanka, kao i nekih znanstvenika koji su radili na Novichoku i stoga pružili daljnje informacije o njegovoj uporabi i mogućoj prodaji ili transportu izvan ruskih laboratorija. Prirodno je da će glavni agent okvira, kao središte cijelog događaja, biti istaknut i tako učiniti informacije važnijima. Vjerno svojoj strategiji isticanja važnih informacija već u naslovima svojih članaka, The Independent koristi dobro uspostavljenu strukturu, tj. imensku frazu ili osobno ime koje označava događaj kao temu u većini svojih naslova vezanih za slučaj. Tako imenska fraza korištena u početnoj poziciji postaje prepoznatljiva za čitatelje. Ime Sergeja Skripala zauzima početnu poziciju u 7 naslova, a u još dva njegova osobna imena pojavljuju se zajedno s imenom njegove kćeri. Julija Skripal je predmet dvaju naslova, što čini ukupno 11 (ili 30%) naslova koji uvode glavne subjekte kao teme. Zanimljiva točka ovdje je da funkcija istaknutih fraza varira: npr. Sergej Skripal: Bivši špijun bio je u redovitom kontaktu s ruskim veleposlanstvom, tvrdi bivši dužnosnik Kremlja; Sergej Skripal: Policajac otrovan vrlo rijetkim nervnim agensom imenovan kao detektiv Nick Bailey. Prvi primjer jasno pokazuje vezu između fraze i informacija koje slijede, uspostavljenu korištenjem jedinica iz iste imenske veze, npr. Sergej Skripal, bivši špijun, i proširenog leksičko-tematskog polja špijunaže, npr. špijun, bivši dužnosnik Kremlja, rusko veleposlanstvo, stoga pruža informacije vezane za glavni subjekt. Drugi primjer, međutim, zapravo pokazuje drugi aspekt zagonetke vezane uz trovanje bivšeg špijuna, naime proširenje špijunskog okvira s kolateralnim žrtvama. Za razliku od prvog primjera, naslov u drugom nema izravnu vezu sa Skripalom, stoga fraza služi kao privlačenje pažnje, ili udica, kako bi zadržala pažnju javnosti i pružila dodatne informacije o slučaju općenito.

Događaj, specificiran kroz mjesto gdje se trovanje dogodilo, čini 25% naslova, npr. Trovanje špijuna u Salisburyju: Julija Skripal kaže da je sretna što je preživjela i da bi se jednog dana željela vratiti kući, dok je otrov predmet drugog naslova, npr. Napad novichokom u Salisburyju: Najnevjerojatnije tvrdnje ruskih muškaraca optuženih za pokušaj atentata na Sergeja Skripala. Slično gore navedenim primjerima, fraza može biti povezana ili s subjektima i glavnim agentima u okviru špijunskog trovanja ili s nekim dodatnim počiniteljima, stvarajući tako svojevrsno tematsko polje. Zanimljiva promjena u terminologiji

je zamjena trovanja s napadom, što mijenja optužbu i asocijacije, jer prvo može biti neposredno, dok je drugo obično povezano s nametnutom silom. U drugoj skupini članaka, Rusija i njezin predsjednik Putin eksplicitno su spomenuti i stavljeni na prvo mjesto u pet (ili 13%) naslova, npr. Vladimir Putin naziva otrovanog ruskog špijuna Sergeja Skripala običnim izdajnikom i ološem.

Izbor isticanja glavnih elemenata u špijunskom okviru nedvojbeno pokazuje fokus britanskog lista prvenstveno na ljude i mjesta uključena u događaj. Kombinirano, naslovi usredotočeni na glavne elemente špijunskog okvira čine 68% ili više od polovice svih analiziranih sadržajno intenzivnih struktura. Osim toga, TheIndependent koristi lako prepoznatljive teme kako bi privukao pažnju čitatelja i daje nove informacije vezane za cijeli događaj kao rime. Promatrajući izbor naslova u The Moscow Timesu, možemo primijetiti razliku u fokusu prezentacije. Ne postoje ustaljeni obrasci naslova, međutim, informacije koje novine odlučuju istaknuti u 35% naslova uglavnom su vezane uz Rusiju, npr. Kremlj o identifikaciji osumnjičenika u slučaju Skripal: 'Mnogi ljudi izgledaju slično'. Čak i kada je Skripal spomenut u naslovu, on je predstavljen kroz svoju povezanost s Rusijom “skandal bivšeg ruskog špijuna”, “bivši ruski špijun”, itd., ili kao modifikator “identifikacija osumnjičenika u slučaju Skripal”, dok se njegovo ime koje označava osobu iza toga ne spominje eksplicitno u naslovu u početnoj poziciji. Ova specifičnost može se pripisati ruskim korijenima novina kao i općem stavu obrane i distanciranja od cijelog slučaja koji je Rusija zauzela.

Štoviše, Rusija je vrlo moćna zemlja i njezin predsjednik je poznat po svojoj odlučnosti i čvrstoj politici, a kako je prikazano u jednom od gore navedenih naslova, stav koji Putin pokazuje prema Skripalu je vrlo ravnodušan i čak si dopušta uvrijediti bivšeg špijuna nazivajući ga “ološem” i “izdajnikom”. Tako, iako The Moscow Times nastoji zvučati neovisno i objavljivati različita mišljenja o tom pitanju, čini se da urednici nesvjesno podržavaju svog predsjednika suzdržavajući se od davanja suštine "izdajnika" izravno u naslovima koji opisuju događaj. Fokus je više na vladajućoj eliti predstavljeno metonimijski kroz korištenje Kremlja u početnoj poziciji ili na mišljenju šefa države, međutim, teško je definirati određeni obrazac u strukturi naslova koji su objavljeni.

5.2. Faze transformacije u postsovjetskom razdoblju

Pravi uspon Vladimira Putina događa se kada je postao premijer 1999., a predsjednik 2000. godine. Njegov dolazak na vlast obilježio je početak postupnog preuzimanja kontrole nad

medijima, a tijekom ovog razdoblja, neki od najutjecajnijih nezavisnih medija bili su ili zatvoreni ili stavljeni pod državnu kontrolu. Na primjer, nezavisna televizijska stanica NTV, poznata po kritičkim izvještajima, prešla je u vlasništvo državne plinske kompanije Gazprom. 2000. godina država je konsolidirala kontrolu nad ključnim medijskim kućama. Ovo se odnosilo na nacionalne televizijske kanale koji su bili najutjecajniji u oblikovanju javnog mnijenja. Iako neki mediji formalno ostaju privatni, novinari i urednici često prakticiraju autocenzuru kako bi izbjegli probleme s vlastima jer kao što smo i spomenuli, društvom vlada totalitaristička država koja ne trpi neistomišljenike i potpunu slobodu govora. Internet je u ranoj fazi postao važan izvor informacija za Ruse, a nezavisni *online* portali i blogovi nudili su alternativne izvore informacija. Vlast je počela usvajati zakone koji omogućuju nadzor i cenzuru interneta, blokiranje mrežnih stranica i kontrolu nad društvenim mrežama. Zakon o „stranim agentima“ korišten je za ciljanje nevladinih organizacija i medija s inozemnim financiranjem.

Državna kontrola medija omogućila je Kremlju da učinkovito oblikuje javno mnijenje i suzbija opoziciju. Kontrola nad televizijskim kanalima posebno je važna jer je televizija i dalje glavni izvor informacija za većinu Rusa. Nezavisni mediji suočavali su se s pravnim, financijskim i fizičkim prijetnjama. Njihov rad je otežan zakonima o „stranim agentima“, visokim kaznama i, u nekim slučajevima, nasiljem protiv novinara.

5.3. Kronologija uništavanja neovisnih medija u Rusiji

Kada je 19. kolovoza 1991. na sovjetskoj televiziji, umjesto uobičajenih vijesti, satima emitirano „Labuđe jezero“ Petra Iljiča Čajkovskog, javnost je brzo shvatila da nešto nije u redu. Reakcionarne snage iz Komunističke partije Sovjetskog Saveza, vojske i KGB-a pokušale su svrgnuti Gorbačova. Nije im se svidjela njegova reformska politika „glasnosti“ i „perestrojke“ - ali puč nije uspio.

Danas na ruskoj državnoj televiziji nema snimaka baleta – umjesto toga skoro cijeli dan emitiraju se vijesti i politički programi koji legitimiraju i u dobrom svjetlu predstavljaju politiku Kremlja.

Nakon desetljeća u kojima je komunistički režim krojio medijsku stvarnost, u vrijeme glasnosti i perestrojke mediji su sve više kao samostalni akteri mogli sudjelovati u formiranju

političkih promjena. "Nakon raspada Sovjetskog Saveza, unutar ruskog stanovništva postojala je ogromna potreba za neovisnim izvještavanjem. O tome svjedoči, na primjer, činjenica da se u vrlo kratkom vremenskom roku pojavio veliki broj novih tiskanih medija. Ne samo u Moskvi i Sankt Peterburgu, već i u ostalim dijelovima zemlje. Medijska scena postala je vrlo živa i otvoreno se izvještavalo o kraju Sovjetskog Saveza, ali i o komunističkoj prošlosti", kaže Ulrike Gruska, referentica za medije Reportera bez granica.

Ali je to „zlatno doba“ slobodnih medija završilo prilično brzo. Ekonomska kriza 1993./1994. godine dovela je do zatvaranja mnogih novinskih kuća. Time je uloga televizijskih postaja postala veća, ali njih nije kontrolirao Kremlj, već moćni ruski poduzetnici. Oligarsi poput Borisa Berezovskog i Mihaila Gusinskog došli su u posjed vodećih TV-kanala u zemlji, uključujući ORT i NTW. Tako su oni, zahvaljujući svojim medijskim imperijama, u biti kreirali političku sliku Rusije 1990-ih. Na predsjedničkim izborima 1996. godine, na primjer, oligarsi su pomogli demokratski orijentiranom Borisu Jeljcinu da odnese pobjedu nad komunistom Genadijem Zjuganovom, čime su spriječili preuzimanje vlasti od strane stare političke elite.

Inače, medijske grupe Gusinskog i Berezovskog nisu uvijek bile politički usklađene: dok se prvi uveliko okomio na Kremlj, Berezovski je podržavao Jeljcina - a kasnije i Putina. TV-postaja Gusinskog NTW je, s druge strane, otvoreno izvještavala o brutalnosti tijekom čečenskog rata i time stekla ugled na nacionalnoj razini.

Emiter ORT u vlasništvu Berezovskog, koji je bio blizak Kremlju, podržavao je Putina u borbi za predsjednički mandat i pomogao mu da pobijedi 2000. No, 20 godina poslije toga taj isti Putin je već odavno postao grobar slobodnih medija. Od 2000. godine je sloboda djelovanja novinarki i novinara masovno ograničena. "Odmah po stupanju na dužnost on je počeo sa stavljanjem medija pod kontrolu države. Emiter NTW je spektakularno uništen. U njegovu redakciju su upale teško naoružane sigurnosne snage, a ta akcija je dijelom prenošena uživo. Pod različitim izgovorima i optužbama, njezin vlasnik Gusinski je uhićen i potom postupno razvlašten", objašnjava Gruska. Slična sudbina pogodila je i bivšeg Putinovog dobrotvora: to što se Berezovski postupno udaljavao od njegove politike, moćnik iz Kremlj mu nije oprostio. Tako je i ORT dospio pod kontrolu države - i danas je to, kao "Prvi kanal", glasnogovornik Kremlja.

Iz godine u godinu u zemlji je bilo sve manje slobodnih medijskih glasova: nakon demonstracija u zimu 2011./2012. protiv navodnih izbornih manipulacija na parlamentarnim izborima, pa nakon aneksije Krima i izbivanja rata u Donbasu 2014., ta kontrola je još više pooštrena. I dok su državni mediji propagirali samo službenu retoriku Kremlja, kritički nastrojeni mediji su proglašavani „izdajnicima“ i „agentima“. Uoči Olimpijskih igara 2014. u Sočiju, iz Reportera bez granica je konstatirano da je „neovisno novinarstvo“ u zemlji „borilački sport“. Stoga ne iznenađuje ni to što je istraživanje Zaklade Körber iz 2017. ustanovilo da 76 posto svih anketiranih Rusa smatra da je posao medija da podržavaju vladu u njezinom radu i u provođenju njezinih odluka.



Slika 1. Olimpijske igre 2014. iskoristene su za propagandne svrhe

Izvor: picturealliance/dpa/epa/B. Walton

Za slobodne medije je tako dugo vremena preostao jedino internet, kao mjesto na kojem su mediji i blogeri i dalje mogli djelomično normalno djelovati. „Rusko vodstvo je prilično kasno prepoznalo važnost interneta za društveni diskurs“, rekao je Ulrike Gruska.

No, u međuvremenu, i u Moskvi je prepoznata relevantnost interneta i nizom zakonskih izmjena su ušutkani svi neovisni mediji. Platforme poput Instagrama i Facebooka, kao i stranice inozemnih medijskih kompanija, trenutno su dostupne samo preko takozvanog VPN-pristupa. Služba za nadzor medija Roskom nadzor te platforme može blokirati u svakom

trenutku, a na računalima ili pametnim telefonima, prema propisanim standardima, moraju biti unaprijed instalirani ruski programi.

Vlada je od 2011. usvajala zakon za zakonom, koji su otežavali posao novinara. Njima je zabranjeno izvještavanje o raskošnim vilama ili visokim plaćama korumpiranih državnih službenika, kao i otkrivanje afera.

Međunarodne organizacije koje su politički aktivne u Rusiji i primaju novac iz inozemstva moraju se upisati u državni registar kao takozvani „strani agenti“. Novčane i zatvorske kazne su svakodnevna pojava.

„Skoro svi kritičari režima sada su u inozemstvu i ne može se točno procijeniti koliko će neovisnih informacija još stići do Rusije ili, što je još važnije, u kojoj mjeri će one biti prihvaćene i koliko će im se vjerovati“, kaže Gruska. Ona naglašava da najveći problem ne predstavlja kako plasirati informacije građanima Rusije o tome da je u Ukrajini rat i da se bombardiraju naselja i kuće, već kako u njih uvjeriti velike dijelove stanovništva koji su prihvatili narativ Kremlja „da je u Ukrajini na vlasti nacistički režim od kojega se građane mora osloboditi“.

Tijekom posljednjih godina došlo je do konačnog uništenja posljednjih slobodnih medija u Rusiji. Potpuna sječa počela je velikom čistkom u ruskom medijskom prostoru početkom godine kada je zatvorena moskovska ispostava Deutsche Wellea. A nakon ruske invazije na Ukrajinu 24. veljače 2022. ušutkani su i posljednji neovisni mediji.

Neovisna radio-postaja Eho Moskve je 1. ožujka 2022. isključena s mreže, a blokirana je i njezina mrežna stranica. Ništa bolje nije prošla ni TV-postaja Dožd, koja je predstavljala glas mlade ruske prosvjedne generacije. I ona je „zbog netočnog izvještavanja o događajima u Ukrajini“ zatvorena početkom ožujka 2022. Većina članova redakcije Dožda napustila je zemlju i sada pokušava nastaviti rad u gruzijskom glavnom gradu Tbilisiju.

Konačno, zabranjena je i Novaja Gazeta na čelu s dobitnikom Nobelove nagrade za mir Dmitrijem Muratovom, ikonom ruskog i međunarodnog novinarstva. Redakcija ovog lista godinama je predstavljala jedan od najboljih istraživačkih timova u Rusiji, a njezin posljednji veliki podvig bilo je radikalno iskreno izvještavanje iz uništenih ukrajinskih gradova.

U Rusiji još uvijek postoje neovisni mediji, „ali oni ne mogu ništa objaviti“, naglašava Ulrike Gruska. Prema njezinoj procjeni, glasovi neovisnih novinara iz inozemstva jedva da dopiru u njihovu matičnu zemlju, a to osiguravaju strukture moći s represalijama i internetskim blokadama. „Medijska situacija u današnjoj Rusiji podsjeća na najmračnija i najteža vremena u Sovjetskom Savezu“, zaključuje Gruska.⁶

5.4. Kako su ruski mediji povezani s psihologijom utjecaja vijesti?

Koncept „uokvirivanja“ vijesti bio je dugo popularan u društvenim znanostima, ali je u psihologiji bio ograničen na istraživanja o „uokvirivanju poruka“, u kojemu je izvor poruke namjerno neodređen, a sadržaj izrazito površan. Za razliku od toga, kratko ću prikazati metodološki pristup poznat kao Analiza medijskog uokvirivanja (Media Framing Analysis), koji ispituje nekoliko karakteristika vijesti kako bi se identificirao set „okvira“ koji se koriste da bi se prikazala određena vijest u novinama, časopisima, portalima itd.

Navedeni koncept bio je popularan u socijalnoj zdravstvenoj psihologiji, a poruka može biti uokvirena gubitnički ili dobitnički (Giles, 2010:160). Na primjer, vijest o bilo kakvoj državnoj situaciji u Rusiji u kojoj udjela imaju i sami građani, može počivati na tome da, ako ne mislite kao većina, da ćete biti izloženi osudi ili pak sankciji (uokvireno gubitnički). S druge strane, možete se na istu vijest fokusirati dobitnički – prihvatit ćete plasirano „jedino ispravno“ mišljenje te ćete samim time biti čovjek utopljen u masu, što je vrlo „poželjno“ u jednoj totalitarističkoj državi. Međutim, da li će prihvatiti plasirano mišljenje ili ne, zavisit će od kombinacija poruke i drugih psiholoških varijabli (osobnost, samoefikasnost, itd.), kao i od vrste same vijesti.

Okviri uvode ili povećavaju važnost ili očiglednu značajnost određenih ideja – to su aktivirajuće sheme koje potiču ciljanu publiku da misli, osjeća i odlučuje na određen način (Giles, 2010:161). Osnovna ideja jeste da je okvir konstruiran kombinacijom različitih elemenata medija. Na primjer, osnovni elementi novinske priče jesu naslov, jedna ili više fotografija i osnovni tekst članka. Naslov i podnaslov služe tome da se uvedu čitatelja u priču, a nerijetko se događa da ga primame dramatičnim naslovom nakon čega u tekstu slijedi oblikovanje mišljenja.

⁶ DW. *Kronologija uništavanja neovisnih medija u Rusiji*. URL = <https://www.dw.com/hr/kronologija-uni%C5%A1tavanja-neovisnih-medija-u-rusiji/a-61665084> (Pristupljeno: 3.7.2024.)

Veliki dio posla oko uokvirivanja može se odnositi na način na koji je strukturiran opći narativ priče, naročito kod dužih sadržaja u novinama, časopisima ili na televiziji. Stil priče u medijima izuzetno je važan kada je u pitanju totalitaristička država.

Na primjer, sve priče mogu se razbiti na relativno mali set osnovnih priča o ruskim herojima koji su krenuli u borbu protiv neprijatelja, o svladavanju izazova, spašavanju žive glave, suočavanju prerušenog heroja s neprijateljima itd., a u sljedećem primjeru izvještavanja o ratu u Ukrajini s portala Russia Today to možemo i objasniti:

„Ruska vojska uspješno je oslobodila još jedan grad u Donbasu od ukrajinskih nacističkih jedinica, potvrdilo je Ministarstvo obrane Ruske Federacije. U vojnoj operaciji koja je trajala nekoliko dana, ruski vojnici osigurali su područje i omogućili stanovnicima povratak u svoje domove.

Glasnogovornik Ministarstva obrane izjavio je da su ukrajinske snage koristile civile kao živi štit te da su mnogi građani izražavali zahvalnost ruskim vojnicima na njihovom dolasku.

'Naši vojnici su herojski oslobodili grad od terora koji su provodile ukrajinske fašističke snage. Nastavit ćemo našu misiju zaštite ruskog naroda u Donbasu', izjavio je“.

U navedenom primjeru možemo vidjeti da je poruka uokvirena dobitnički, a ovo je klasični primjer kako ruski državni mediji izvještavaju o ratu u Ukrajini. Oni često prikazuju ruske vojnike kao osloboditelje i branitelje, dok ukrajinske snage opisuju kao naciste ili fašiste. Također, često naglašavaju humanitarnu pomoć koju pružaju i kritiziraju zapadne medije i vlade.

Iako je analiza medijskog uokvirivanja još relativno nova metoda, svakako bi čitatelji trebali razmotriti načine na koje mogu koristiti medijske materijale kao podatke za davanje odgovora na psihološka pitanja.

5.5. Ruski mediji za vrijeme Putinove vladavine

Nakon dolaska Vladimira Putina na vlast 1999. godine, ruski mediji prošli su kroz značajne transformacije koje su postepeno smanjile slobodu i nezavisnost medija, dok su državnu kontrolu znatno povećale.

Vrlo brzo dogodila se kontrola nad glavnim medijima te preuzimanje nacionalnih televizijskih kanala. Nezavisna televizijska postaja NTV, poznata po svom kritičkom izvještavanju, preuzeta je 2001. godine od strane Gazprom-Media, medijskog ogranka državne energetske kompanije Gazprom. (Lipman, 2019:145). Ovaj potez jasno je pokazao Putinove namjere da preuzme kontrolu nad medijima.

Država je preuzela kontrolu nad glavnim nacionalnim televizijskim postajama ORT (sada Prvi kanal) i RTR (sada Rusija-1). Televizija je ostala glavni izvor informacija za većinu Rusa, što je Kremlju omogućilo oblikovanje javnog mnijenja.

Nekoliko velikih novinskih kuća prešlo je u ruke osoba bliskih Kremlju. To je vladi omogućilo kontrolu nad sadržajem i tonom izvještavanja u novinama i časopisima.

Dogodili su se značajni preokreti, točnije nastupile su cenzura i zakonodavne promjene. Putinova administracija donijela je niz zakona koji su pooštrili kontrolu nad medijima (Lipman, 2019:146). Primjerice, zakoni o „stranim agentima“ i „nepoželjnim organizacijama“ koriste se za označavanje nezavisnih medija i nevladinih organizacija koje primaju inozemno financiranje kao prijetnje nacionalnoj sigurnosti. Novi zakoni povećali su kazne za širenje lažnih informacija i nepoštivanje vlasti, dodatno suzbijajući kritičke glasove.

Roskomnadzor, ruski državni regulator za komunikacije, postao je ključni alat za cenzuru interneta i medija. Ova agencija ima ovlasti blokirati web stranice, društvene mreže i medijske platforme koje smatra prijetnjom ili koje ne poštuju vladine regulative.

Također, uslijedilo je suzbijanje nezavisnih medija i novinara među kojima su se mnogi suočili s prijetnjama, nasiljem i ubojstvima. Primjerice, Anna Politkovskaya, poznata novinarka koja je kritizirala Putinovu politiku, ubijena je 2006. godine. (Kozhevnikov, 2017). Nezavisni novinari često su izloženi pritiscima kroz pravosudni sustav, uključujući lažne optužbe, zatvorske kazne i druge oblike zastrašivanja.

Kao što je i ranije spomenute, ugasili su se mnogi nezavisni mediji, ili su pak prešli pod kontrolu države. Primjerice, liberalni radijski kanal Ekho Moskvy i televizijski kanal TV Rain suočili su se s pritiscima i blokadama.

Putinova administracija razvila je sofisticiranu propagandnu mašineriju koja koristi državne medije za oblikovanje javnog mnijenja i širenje pro-vladine poruke. (Golosov, 2017:72) Te

taktike uključuju upotrebu dezinformacija, senzacionalizma i patriotizma kako bi se pridobila podrška javnosti. Država je također ulagala u međunarodne medijske projekte poput RT (Russia Today) i Sputnik kako bi širila svoju poruku izvan granica Rusije, a više detalja o tim medijima razradit ćemo u sljedećim poglavljima.

Nadalje, Kremlj je aktivno sudjelovao u informacijskom ratu, koristeći cyber napade i dezinformacije kao oružje za destabilizaciju protivnika i širenje svoje propagande. Ove promjene omogućile su Putinovom režimu da uspostavi gotovo potpunu kontrolu nad medijskim prostorom u Rusiji, ograničavajući slobodu medija i pristup nezavisnim informacijama za većinu ruskih građana.

5.6. Medijska manipulacija i politička kontrola u Rusiji

U današnjoj Rusiji uloga medija je znatno ograničena: mediji ne potiču političku konkurenciju niti drže vladu odgovornom prema narodu. Umjesto toga, mediji su svedeni na politički alat države ili su marginalizirani do te mjere da nemaju utjecaja na današnju politiku. Ovaj nedostatak je posljedica nepostojanja poticajnog okruženja. Politički pluralizam, podjela vlasti i vladavina prava su odsutni; vlada ne pokazuje poštovanje prema pravima i slobodama, a javnost ima nisku razinu interesa za političko sudjelovanje ili građanske slobode, uključujući slobodu medija. U 21. stoljeću, Rusija se vratila svom tradicionalnom obrascu - premoćnoj dominaciji države nad javnošću i averziji prema zapadnom liberalizmu.

Američki novinar Michael Dobbs napisao je sredinom 1990-ih: „Berlinski zid je srušen u jednom danu, ali proći će mnogo godina prije nego što će Istočni Europljani biti prihvaćeni kao građani nove Europe.“ Dva desetljeća nakon pada Zida, Istočna Njemačka je oдавно odbacila nametnutu državnost i postala dio Njemačke koja je ponovno značajna europska nacija. Nekoliko istočnoeuropskih zemalja pridružilo se NATO-u i Europskoj uniji. Neke su zemlje čak odlučile odbaciti svoj istočnoeuropski status u korist višeg, srednjoeuropskog statusa. Svaka zemlja Istočne Europe koja je bila prisilno zadržana na pogrešnoj strani hladnoratovske podjele uložila je velike napore da prevlada ovu ostavštinu, ponovno se poveže sa svojom pred-ratnom europskom nacionalnom državnosti ili izmisli novu. Za ove zemlje, njihov europski identitet je neupitan. Za Rusiju, on ostaje egzistencijalna dilema.

Kroz povijest Rusije, njezini vladari su više puta provodili zapadne reforme, nastojeći sustići vojne i tehnološke napretke u Europi. No, na političkom planu, zapadnjaštvo nije bilo

dopušteno: vladari su bili zabrinuti da režim ostane nepromijenjen i njihova apsolutna moć neosporna. Zbog te zabrinutosti, zapadne modernizacijske promjene obično su slijedile konzervativne, anti-zapadne reakcije.

Kao rezultat toga, političke reforme – pojava ustava i parlamenata, kodifikacija prava i sloboda koje su postupno emancipirale europsko društvo i pretvorile podanike u građane, nisu se dogodile u Rusiji do početka 20. stoljeća, samo da bi bile ubrzo pometene boljševičkom revolucijom i desetljećima masovnog terora.

Pod vladavinom monarha i komunističkih vladara, represivna ruska država dominirala je nad nemoćnim narodom. Rusko društvo nikada nije razvilo osjećaj da može utjecati na promjene; nikada nije razvilo vještine ili želju za društvenom organizacijom. Život u stalnom strahu i pokornosti oblikovao je drugačiji način razmišljanja i karakteristike, kao što su niska očekivanja, nepovjerenje, apatija i prilagodba nepovoljnom okruženju oblikovanom voljom i hirovima vladinih vlasti. Umjesto formiranja društvenih grupa koje slijede zajedničke interese, ruski narod ostao je visoko atomiziran, svaki pojedinac suočen s državom, podržan samo od strane obitelji i bliskih prijatelja.

Mihail Gorbačov je svojom perestrojkom ublažio stisak komunističke vlasti, omogućujući određeni stupanj slobodnog izražavanja, putovanja i okupljanja te stvarajući politički pluralizam. Ova reforma bila je neviđena jer se temeljila na idejama i vrijednostima, ali kao i prethodne zapadne reforme, inicirana je odozgo. Gorbačov ju je odabrao iz čiste nužde: komunistički sustav iscrpio je svoj potencijal, a SSSR se suočavao s neposrednim ekonomskim kolapsom. Ruski narod, osim malih disidentskih skupina koje su bile poražene do vremena perestrojke, nije se borio za slobode niti ih tražio. Većinom su rado prihvatili dar slobode kad je došao, ali to nije bilo njihovo postignuće.⁷

Boris Jeljcin otišao je mnogo dalje u političkoj reformi, uvodeći zapadne demokratske institucije i principe, koji su kodificirani u novom ustavu usvojenom 1993. godine. Kratko razdoblje ruski narod djelovao je kao društvena snaga: okupljali su se preuzimajući odgovornost za svoju zemlju, s entuzijazmom se posvećujući napretku Rusije na način koji su

⁷Russia Eurasia. *Media Manipulation and political control in Russia*. URL = <https://carnegieendowment.org/posts/2009/02/media-manipulation-and-political-control-in-russia?lang=en¢er=russia-eurasia> (Prisupljeno: 9.7.2024)

smatrali ispravnim. Opće prihvaćena ideja u to vrijeme bila je da Rusija treba postati „normalna zemlja“; široko dijeljena želja bila je prihvatiti zapadne vrijednosti liberalizma i demokracije. Vjerovali su da će prihvaćanjem tih vrijednosti postati bogatiji i poboljšati životni standard „kao na Zapadu“.

Nije se shvaćalo koliko će zadatak izgradnje demokratskih institucija biti težak. Za razliku od istočnoeuropskih i srednjoeuropskih zemalja koje su tvrdile (ili zamišljale) da imaju liberalnu prošlost, Rusija je imala tiraniju iza sebe. Dok su te zemlje mogle okriviti rusko/sovjetske okupatore za strahote komunizma i postkomunističke nedaće, ruski narod nije imao nikoga osim sebe za kriviti, a samokritika nije konstruktivan put prema izgradnji nacije.

Kraj komunizma pratili su kolaps poznatog okruženja, ekonomske nevolje, zbunjenost i nesigurnost, kao i oštra politička borba i divlji kapitalizam. Ruski narod osjećao se razočarano i prevareno, te je zamjerao vlastitu naivnost. Sada je opće mišljenje bilo: nismo trebali biti lakovjerni i vjerovati zapadnim modelima jer su samo pogoršali naš život umjesto da ga poboljšaju. Ruski narod osuđivao je Zapad i domaće zapadnjake zbog krivog puta kojim je Rusija krenula. Nisu shvaćali da uspjeh na odabranom putu zahtijeva aktivno i postojano sudjelovanje ljudi. Odustali su od oblikovanja budućnosti svoje zemlje i vratili se u svoju uobičajenu apatiju i atomizaciju.

Suprotno općim očekivanjima unutar i izvan Rusije, kolaps sovjetskog komunizma nije bio nepovratan zaokret prema Zapadu i Europi. Umjesto toga, pokazao se kao još jedan privremeni zapadni zaokret u trajnom kolebanju između težnje za zapadnjaštvom i otpora promjenama.

Do kasnih 1990-ih Rusija je napravila odlučan pomak prema tržišnoj ekonomiji, ali politički i društveno bila je spremna za povratak tradicionalnom političkom obrascu: dominaciji države i neospornom vrhovnom vladaru koji koncentrira moć u svojim rukama. Kada se Vladimir Putin pojavio kao novi vođa 2000. godine, uklopio se u taj obrazac.

Putin je došao s ogorčenom vizijom, koju je dijelila većina njegovog naroda, da su postkomunističke godine bile razdoblje slabosti i poniženja za Rusiju koje je Zapad neprestano iskorištavao. Pokušao je uvjeriti Zapad da vidi Rusiju kao silu s kojom treba računati, ali ti pokušaji nisu uspjeli: od rata u Iraku do stalnog širenja NATO-a, zapadne vanjskopolitičke odluke donosile su se bez obzira na ruske primjedbe. Štoviše, Zapad je

kontinuirano kritizirao Rusiju zbog njezine nedemokratske politike i kršenja prava i sloboda. Vidjevši da Zapad pokazuje više popustljivosti prema drugim postkomunističkim zemljama, Putin je smatrao da je zapadna usredotočenost na demokraciju i ljudska prava samo izgovor za nanošenje štete Rusiji i ometanje njezine ekonomske i geopolitičke samopotvrde. Njegovo ogorčenje, izraženo u čestim vulgarnim i sarkastičnim verbalnim napadima na zapadne i ruske kritičare, snažno je odjekivalo među javnošću, a kako je kremljanska retorika postajala sve više antizapadna, narod ju je rado prihvaćao.

U međuvremenu, cijena nafte nastavila je rasti, ekonomija je brzo rasla, a s njom i prihodi i kupovna moć. Ubrzo se Moskva ponovno afirmirala na svjetskoj sceni. Uobičajena fraza bila je da se Rusija „dizala s koljena“ – ovaj impresivni povratak postignut je bez slušanja zapadnih pouka i propovijedi. Zapad više nije bio toliko privlačan kao prethodnog desetljeća. U nacionalnoj anketi koju je proveo Levada centar u siječnju 2008., 39 % ispitanika reklo je da bi željeli da se Rusija razvije kao nacija s posebnim političkim poretkom i posebnim putem, dok je 32 % imalo viziju Rusije kao nacije slične zapadnim zemljama, s demokratskim poretkom i tržišnom ekonomijom. Deset godina ranije ti brojevi bili su 18% i 47 %. Ovo uvjerenje u poseban ruski put teško je izraziti osim u negativnim terminima - kao odbijanje oponašanja zapadnih modela razvoja.

Godine 1990., neposredno prije kolapsa SSSR-a, dok je Zapad još uvijek bio široko smatran uzorom, ruski novinar Vitalij Tretjakov pokrenuo je medijski projekt neviđen u Sovjetskom Savezu: nezavisne novine. Nazvao ih je Nezavisnaya Gazeta (Nezavisne novine) i opisao svoju ambiciju kao stvaranje „prvih respektabilnih, objektivnih novina zapadnog stila u sovjetskoj eri“. Okupio je tim mladih ljudi, od kojih su mnogi imali vrlo malo, ako ikakvog, novinarskog iskustva. U njihovim očima to je bila prednost. Novi tim odlučio je raskinuti sa sovjetskim naslijeđem u kojem su mediji bili samo instrumenti komunističkih vladara, a njihova misija svedena na državnu propagandu.

Mladi ruski novinari učili su sami umjetnost brzog, pouzdanog i objektivnog izvještavanja, ali najviše od svega su prkosili državnoj vlasti. Jedan od njihovih ranih profesionalnih uspjeha bio je dobiti kopiju novog, liberalnijeg programa Komunističke partije, koji su u visokoj tajnosti izradili suradnici Mihaila Gorbačova. Autori programa bili su bijesni, ali nisu mogli ništa učiniti. Njihova tajna povelja bila je razotkrivena i široko distribuirana od strane smjelih novinara Nezavisimaye.

Prvi nezavisni ruski emiteri također su željno oponašali najbolje zapadne modele. Najbolji i najpametniji iz prve generacije ruskih postkomunističkih medijskih profesionalaca bili su nadahnuti vizijom Rusije kao liberalne demokracije u kojoj mediji služe javnom interesu. Ako su ponekad odstupali od tog uzvišenog ideala i bili vođeni političkom pristranošću ili služili interesima svojih vlasnika, bili su sve osim poslušnih sluga države.

Najutjecajniji među novim ruskim medijima bio je NTV, prvi privatni televizijski kanal, pokrenut 1994. godine nakon odobrenja Jeljcinovim predsjedničkim dekretom. Prema riječima ruskog televizijskog sociologa Vsevoloda Vilčeka, NTV vijesti reproducirale su „određenu sliku zemlje i načina na koji bi trebala biti, možda jednog dana u budućnosti. Slika je to bogatije, slobodnije, živopisnije, europske Rusije... NTV pruža sliku svijeta koja gledatelja drži unutar okvira demokratskih ideja“.

Vilček je opisao NTV novinare kao ironične i nepoštovatelje, poput ljudi iz novog i drugačijeg svijeta, odvojenih od cijelog sovjetskog iskustva i kulture. Doista, novi ruski novinari bili su nositelji zapadnih liberalnih vrijednosti i političke modernizacije. Problem, međutim, bio je što se ruski politički sustav nije modernizirao ili „zapadnjačio“. Stara država je propala, ali nova je bila slaba i neučinkovita. Prijelaz iz komunizma pokazao se teškim i kaotičnim. Obećanje demokracije stvoreno tijekom predsjedništva Borisa Jeljcina, do kraja njegova mandata, uglavnom je izbljedjelo.⁸

5.7. Putinov paternalizam i podređivanje medija svojoj politici

Čim je Putin preuzeo predsjedničku vlast, krenuo je u ponovno konsolidiranje državne moći, koja je bila poljuljana tijekom Jeljcinovih pokušaja demokratizacije. Novi predsjednik iskoristio je javno nezadovoljstvo zbog teškoća, socijalne nepravde i opće nesigurnosti povezane s Jeljcinovim predsjedanjem; projicirao je osjećaj žuđene stabilnosti, dok je istovremeno radikalno oslabio sve novo uvedene institucije osim predsjedništva. Putin je pravilno procijenio da narod neće podržati nove institucije koje nisu naučili cijeniti, te je u nekoliko godina zakonski definirana demokratska arhitektura svedena na puku fasadu. Neželjene političke stranke postupno su marginalizirane. Zakonodavstvo je izmijenjeno kako

⁸Russia Eurasia. *Media Manipulation and Political Control in Russia*. URL = <https://carnegieendowment.org/posts/2009/02/media-manipulation-and-political-control-in-russia?lang=en¢er=russia-eurasia> (Prisupljeno: 9.7.2024)

bi se smanjila ovlast regionalnih guvernera. Kao rezultat tih i drugih koraka, uz pomoć ogromnog bogatstva kojim je država raspolagala, parlament je pretvoren u gumeni pečat koji je lako usvajao bilo koji zakon koji je Kremlj trebao. Posebno su izmjene izbornog zakonodavstva omogućile isključivanje nepoželjnih figura ili snaga s političke scene te manipuliranje izbornim procesom kako bi se osigurali željeni rezultati. Sudske presude u politički osjetljivim slučajevima rutinski su prilagođavane prema nalogima izvršne vlasti.

Dok je pokušaj uvođenja zapadnih političkih institucija nakon raspada Sovjetskog Saveza 1991. godine potpuno propao, druge zapadne stvari, poput masovne kulture i potrošačkih standarda, bile su spremno prihvaćene. Elementi tržišne ekonomije uspješno su prilagođeni specifičnom poslovnom okruženju Rusije, temeljenom na neformalnim aranžmanima umjesto na vladavini prava. Što se tiče medija, njihov industrijski uspon bio je prilično impresivan: brzo rastuće medijske kuće, koje su se oslanjale na najmodernije zapadne poslovne modele, spojile su emitiranje s filmskom produkcijom i lancima kina, izdavaštvom knjiga, tiskarama, web resursima i telekomunikacijama. Visoko kvalificirani televizijski profesionalci vješto su prilagodili najpopularnije zapadne zabavne formate ruskoj publici. No, uspon medijske industrije pratilo je dramatično opadanje medija kao autonomne javne institucije.

U Putinovoj Rusiji mediji koji izvještavaju o političkim i javnim pitanjima mogu se grubo podijeliti u dvije kategorije. Prva kategorija obuhvaća medije s najvećom publikom, posebno nacionalne TV kanale, koji dosežu gotovo 100 % ruskih kućanstava. Tri glavna nacionalna kanala koriste se kao alati državne propagande na način koji sve više podsjeća na sovjetske dane. Druga kategorija uključuje razne medije s manjom publikom - tiskane medije, radio, web stranice i manje TV postaje. Ova kategorija manje zanima vladajuću elitu kao politički resurs, ali svi ruski mediji djeluju s razumijevanjem da je lojalnost državi na prvom mjestu. Nekolicina ignorira ovo razumijevanje i ostvaruje određeni stupanj uredničke neovisnosti. Još manje ih je otvoreno prkosno. U moskovskim medijskim krugovima „nepoštovateljni i ironični“ novinari nisu rijetkost, a neki se čak usuđuju istraživati zloupotrebe državne vlasti, ali u kontroliranom političkom okruženju postojeći elementi slobodnih medija suštinski su irelevantni za oblikovanje politika.⁹

⁹Russia Eurasia. *Media Manipulation and Political Control in Russia*. URL = <https://carnegieendowment.org/posts/2009/02/media-manipulation-and-political-control-in-russia?lang=en¢er=russia-eurasia> (Pristupljeno: 9.7.2024.)

Putin nije bio prvi ruski vođa koji je koristio televiziju u političke svrhe. Televizija je bila ključna za Jeljcinovu pobjedu na izborima 1996. godine protiv popularnog komunističkog izazivača Gennadija Zjuganova. Odigrala je jednako važnu ulogu četiri godine kasnije kada su vladajuće elite predstavile Putina kao kandidata *statusa quo* protiv svojih političkih rivala.

Ipak, postoji velika razlika između političkog krajolika pod Jeljcinom i onoga pod Putinom. Za vrijeme Jeljcina političko okruženje bilo je žestoko konkurentno. Ruski mediji također su pružali raznoliku i živopisnu sliku. Tajkuni koji su posjedovali ili kontrolirali medije za masovnu publiku imali su različite, često sukobljene interese, što je rezultiralo pluralističkim medijskim okruženjem.

Kao što je poduzeo eliminaciju političke konkurencije, Putin je, vrlo rano u svojoj predsjedničkoj karijeri, također započeo s uklanjanjem pluralizma na televiziji. Oba projekta pokazala su se jednako i izuzetno uspješnima. U čišćenju političke scene od izazivača vrhovnom vladaru, Kremlj se uglavnom suzdržavao od represivnih akcija, koristeći suptilne, manipulativne metode. Isto se primjenjivalo i na medije. Kremlj nije zatvarao medijske kuće niti maltretirao novinare. Umjesto toga, napadao je medijske tajkune, koji su bili lakša meta iz barem dvaju razloga. Prvo, prava privatnog vlasništva općenito su bila upitna zbog brze i uglavnom neuređene preraspodjele sovjetske državne imovine novim vlasnicima na tržištu. Osim toga, sva velika bogatstva u postkomunističkoj Rusiji bila su, barem djelomično, rezultat posebnih odnosa s vladajućim strukturama, što je činilo veliko poslovanje ovisnim o dobroj volji državnih vlasti. Drugo, novi bogataši bili su široko smatrani „debelim mačkama“ koje se bogate na račun naroda, pa je javnost s veseljem gledala na njihove probleme. Kampanja protiv NTV-a i njegovog vlasnika Vladimira Gusinskog, prvog i najvećeg ruskog medijskog mogula, bila je prikriivena kao poslovni spor. Konačno preuzimanje njegove medijske kompanije od strane državne plinske monopolističke tvrtke Gazprom prikazano je kao legalno rješenje poslovnog spora. U anketi provedenoj od strane Fonda za javno mnijenje u vrijeme preuzimanja (travanj 2001.), relativna većina (24 %) prihvatila je ovo tumačenje, dok je samo mala manjina (oko 4 %) smatrala preuzimanje privatnog nacionalnog kanala od strane državnog surogata zadiranjem vlasti u slobodu medija.

Od triju glavnih nacionalnih TV kanala, samo je jedan bio pod kontrolom vlade na početku Putinovog predsjedništva. Tri godine kasnije sva tri bila su pod čvrstom kontrolom države. Nedugo zatim, vladina ograničenja su dodatno pooštrena: ukinute su političke emisije uživo, političke satire su nestale, nekoliko popularnih voditelja je zabranjeno na televiziji...

Nakon ponovnog izbora za predsjednika 2004., Putin je bio neosporan, bez političke konkurencije, gotovo bez ikakvih provjera i ravnoteža te s malo brige za odgovornost.

Nacionalni televizijski kanali su nezaobilazan element ovog političkog poretka. Oni mogu učinkovito oblikovati javno mnijenje isticanjem, umanjivanjem ili ignoriranjem bilo koje osobe ili događaja. Idealni su za manipulaciju izbornim procesom. Kada je Putin proglasio Dmitrija Medvedeva svojim željenim nasljednikom za predsjedništvo, sva tri glavna nacionalna kanala odmah su pretvorila Medvedeva u glavnu vijest i pružila mu sveobuhvatnu pokrivenost. Ubrzo nakon toga, on je osvojio predsjedničke izbore sa 70 % glasova. Tijekom vlastitog predsjedništva, Putin je bio osiguran obilnom i uvijek pozitivnom televizijskom pokrivenošću. Nije bilo važno je li ono što je radio bilo vrijedno vijesti. Nakon što je formalno predao vlast Medvedevu u svibnju 2008., Putin je, u svojoj novoj ulozi premijera, ostao najmoćnija osoba u zemlji. Otkako se oblikovao tandem Putin-Medvedev, dvojica muškaraca su dijelila privilegiju dominacije TV vijestima.

Nacionalna televizija je u raznim prilikama učinkovito oblikovala antiukrajinske, antigeorgijske, antiestonske i antiameričke osjećaje. Svi kanali govorili su jednim glasom dok su ocrnjivali Mihaila Hodorkovskog, najbogatijeg ruskog čovjeka pretvorenog u političkog zatvorenika, ili gruzijskog predsjednika Mihaila Saakašvilija ili su prikazivali strane financirane nevladine organizacije kao špijune.

Nije da ruski narod nije svjestan manipulativne prirode ruske politike i posebno nacionalne televizije, ali cinizam i dvostruko razmišljanje koje je oblikovalo javni stav u Brežnjevljevoj SSSR-u danas su sveprisutni. Ruski sociolog Jurij Levada, pronicljiv učenjak sovjetskog i ruskog mentaliteta, nazvao je „naivnom“ ideju „o obmani javnosti od strane sveprisutnih i krajnje ciničnih političkih vlasti partije“. On je sovjetskog čovjeka nazivao „homopraevaricatus“, koji „ne samo da tolerira obmanu, već je spreman biti obmanjen, i štoviše, stalno zahtijeva samoobmanu radi vlastitog samoodržanja“. Slijedeći ovaj obrazac, Rusi danas ostaju pomireni s Kremljevom politikom. Prihvaćanje je dodatno olakšano činjenicom da je Putinov režim velikodušno kompenzirao za njihovu poslušnost. Naftni blagoslov omogućio je Putinu da pruži ruskom narodu bolje nego bilo koja prethodna vlada. Štoviše, ljudi su zahvalni Putinu što je reafirmirao ruske interese na svjetskoj sceni. Drugi razlog zašto je televizijska propaganda tako dobro funkcionirala je taj što su televizijski menadžeri pametno pojačali neke od percepcija koje su ionako bile dio ruskog javnog

mišljenja, poput postimperijalne frustracije i dubokog nepovjerenja prema Zapadu i njegovim ruskim agentima.

Političko TV emitiranje upravlja se zajedničkim naporima jednog ili dva Putinova pomoćnika, uključujući šefa Kremljove *press* službe i direktore triju glavnih TV kanala. Ovo je suradničko i kreativno partnerstvo - nema prisile. Zajedno oblikuju dnevni red vijesti na tjednim sastancima petkom unutar Kremlja, zatim tijekom tjedna, TV menadžeri ostaju u kontaktu s Kremljom i fino podešavaju pokrivenost putem telefona. Ovaj sustav je usavršen tijekom Putinovog predsjedništva i ostao je operativan kada je predao predsjednički ured (kao i šefa *press* službe) Medvedevu.

Dok se nacionalni TV kanali ne natječu u vijestima, vijesti su prilično bezlične i jedva se razlikuju od kanala do kanala. Postoji žestoka konkurencija za publiku i oglašivački prihod. Kanali pokušavaju privući gledatelje svim vrstama visoko profesionalne zabave. Kao rezultat, gledatelji ostaju na istim kanalima za vijesti, dok su oglašivači, privučeni velikom publikom, spremni uložiti svoje budžete u državne TV kanale. U zamjenu za ispunjavanje ove kritično važne političke misije za državu, vrhunski TV menadžeri su nagrađeni visokim prihodima i unosnim poslovnim prilikama.

Nacionalni kanali uglavnom su usmjereni na one Ruse koji čine pouzdanu izbornu bazu Putinovog režima: provincijalnije, starije, manje obrazovane. Progresivniji, poduzetnički i uspješniji Rusi možda su odbijeni krutom, propagandnom kvalitetom nacionalnih TV vijesti, ali za razliku od sovjetske prošlosti, sada imaju pristup raznim drugim izvorima informacija.¹⁰

Upravljanje televizijskim vijestima može ilustrirati očito zadiranje vlade u slobodu medija, ali također pokazuje da Kremlj ne nastoji ugušiti svaki glas. TV shema „ručne uprave“ temeljito je opisana u ljeto 2008. godine od strane ruskog Newsweeka, medija s manjom publikom koji se vodi profesionalnim vještinama i standardima, a ne lojalnošću vlastima. Putin i Medvedev nisu smatrani neizostavnim kreatorima vijesti u ovim medijima. Umjesto toga, oni pružaju opsežno izvještavanje o događajima koje nacionalna televizija ignorira ili umanjuje. Slika Rusije koja se pojavljuje iz takvih izvještaja, analiza i mišljenja potpuno je drugačija od one

¹⁰Russia Eurasia. *Media Manipulation and political control in Russia*. URL = <https://carnegieendowment.org/posts/2009/02/media-manipulation-and-political-control-in-russia?lang=en¢er=russia-eurasia> (Pristupljeno: 9.7.2024.)

koju nude nacionalni TV kanali. No, njihova sposobnost oblikovanja javnog mnijenja je drastično ograničena u usporedbi s nacionalnim kanalima.

Kremlj ima dobar razlog da tolerira ove medije, i ne samo da su ventil za kritički nastrojene Ruse, već su i dobar pokazatelj za inozemstvo. Putin je više puta odgovarao na stranu kritiku državnog zadiranja u slobodu medija naglašavajući da Rusija ima toliko medijskih kuća da ih vlada ne može sve kontrolirati. To može biti točno, ali ograničen broj nezavisnih medija je irelevantan sve dok politička vlast ostaje monopolizirana od strane vodstva, a javnost ostaje fragmentirana i apatična. Iskustva zemalja poput Jugoslavije pod Slobodanom Miloševićem ili Ukrajine pod Leonidom Kučmom pokazuju da čak i vrlo ograničen broj prkosnih medija može napraviti razliku i učinkovito promovirati političku konkurenciju, ako su ljudi motivirani i organizirani. Ali u Rusiji čak i napredna i obrazovana publika alternativnih izvora vijesti prihvaća tihi pakt s vladom koja ih drži po strani od sudjelovanja u nacionalnim poslovima.

Vlada se pobrine da preostali nezavisni mediji ostanu marginalni i ne predstavljaju izazov. Prije svega, ti su mediji potpuno odvojeni od nacionalnih TV kanala. Ne postoji format poput „Upoznajte novinare“, u kojem bi tiskovni ili *web* novinari mogli doprijeti do šire nacionalne publike. Nadalje, pristup informacijama je strogo ograničen. Javne konferencije s visokim dužnosnicima ne postoje. Tijekom svog predsjedništva Putin nikada nije odgovarao na neprijateljsko pitanje ruskog novinara. Oni koji bi postavljali neugodna pitanja nemaju pristup, a oni koji imaju pristup nisu znatiželjni.

Državna kontrola nad onima koji odluče slijediti nezavisne uredničke linije je praktički neograničena. Promjena vlasništva nad medijskim kućama, koja se pokazala tako učinkovitom u preuzimanju NTV-a, opetovano se organizira od tada, tako da su danas gotovo svi ruski mediji koji pokrivaju politička i javna pitanja u lojalnim rukama. I lojalan vlasnik može se osloniti na to da će obuzdati svoje zaposlenike, ako Kremlj to smatra potrebnim. Kontrola nad zakonodavstvom omogućuje donošenje bilo kojeg zakona ili amandmana koji bi nametnuo nova ograničenja medijima. Takvi amandmani obično sadrže široku, nejasnu formulaciju koja olakšava selektivnu provedbu. Čak i ako je relativno malo takvih slučajeva, vlasti imaju kapacitet ograničiti, suspendirati ili čak zatvoriti medijske kuće pod raznim izlikama, kao što su korištenje ilegalnog softvera ili navodna uporaba „ekstremističkog“ jezika. Poluge kontrole također uključuju državno licenciranje emitera i vlasništvo nad tiskarama (većinu posjeduje nacionalna ili lokalna vlada).

Budući da novinari djeluju uz milost vlade, autocenzura je postala sveprisutna, iako stupanj samoograničenja može značajno varirati. Novinari koji rade za istaknute moskovske publikacije osjećaju se sigurnije jer se velika većina njihove kritički nastrojene publike nalazi u glavnom gradu, pa mogu računati na određenu, iako ograničenu, javnu podršku. Također, središnja vlast je još uvijek donekle osjetljiva na negativni publicitet.

Regionalne vlasti su manje suzdržane ili suptilne. Lokalni autoriteti često na grub način rješavaju račune s lokalnim medijima i pojedinim novinarima koji razotkrivaju njihove neprihvatljive prakse. Uznemiravanje i progon novinara, kao i zatvaranje publikacija, nisu rijetkost u ruskim provincijama, iako situacija značajno varira od regije do regije. Na primjer, Komi republika je ocijenjena kao „relativno neslobodna“ od strane ruske veteranske organizacije za prava medija Glasnost Defence Foundation. Godine 2008., bloger je bio procesuiran u ovoj regiji zbog objavljivanja neugodnih komentara o lokalnoj policiji. „Neslobodna“ (prema istoj ocjeni) Ingušetija ima užasan rekord uznemiravanja i ubojstava novinara, kao i nezakonitog zatvaranja publikacija. Krajem 2007., članovi ekipe REN TV-a koji su došli iz Moskve kako bi izvještavali o javnim nemirima u Ingušetiji bili su oteti i pretučeni, a do sada nitko nije odgovarao za ovu nezakonitu upotrebu sile. Godine 2008., Ingušetija je postala poprište najsmjelijeg ubojstva novinara: vlasnik opozicijske ruske *web* stranice¹¹, bio je ustrijeljen nedugo nakon što je bio uhićen i odveden u policijskom automobilu.

No, čak i u Moskvi novinari mogu imati problema s vladom zbog političkog ponašanja. Ljeti 2008., Ekho Moskvy, popularna radio postaja s dnevnom publikom od 800-900 tisuća, izazvala je osobni bijes Putina. Premijer je zaključio da izvještavanje postaje o ratu u Gruziji nije bilo dovoljno patriotsko. Na privatnom sastanku s najistaknutijim urednicima zemlje, Putin je prekorio urednika Ekha Alekseja Venediktova, zatim je velikodušno dopustio postaji da nastavi s radom. Međutim, napomenuo je da će Venediktov biti osobno odgovoran za sve što se emitira na njegovim valovima. U očitom primjeru autocenzure, unatoč prisutnosti velike skupine starijih novinara na sastanku, nijedan ruski medij nije pokrio ovaj događaj dok ga nisu izvijestili strani mediji (The New Yorker i The Washington Post izvijestili su o tome u rujnu). Vlada je bila manje blagonaklona prema Nataliji Morar, mladoj novinarki moskovskog tjednika The New Times (Novoye Vremya). Napisala je niz članaka 2007. godine u kojima je tvrdila da visoki vladini dužnosnici prebacuju ogromne svote novca u inozemstvo preko

¹¹<http://www.ingushetia.ru/>

određenih moskovskih banaka. Vlada je pronašla suptilan način da se riješi Morar (državljanica Moldavije), bez da to izgleda kao kazna za njezino izvještavanje, iskoristivši činjenicu da nije ruska državljanica. Krajem 2007., kada se vraćala s poslovnog putovanja, zaustavljena je na granici i zabranjen joj je ulazak. Od tada joj je zabranjen ulazak u Rusiju.

Rusija ima grozan dosje fizičkih napada i ubojstava novinara. Iako nema dokaza da ubojice djeluju po direktnim nalogima Kremlja, nema sumnje ni da su novinari poput Anne Politkovskaye ili Jurija Shchekochikhina (oboje su radili za Novaya Gazeta), ubijeni jer su njihova otkrića štetila „osjetljivim“ interesima, a u sljedećem poglavlju ćemo se detaljnije baviti ubojstvima novinara. Međutim, ubojstva po narudžbi u Rusiji nisu ograničena na novinare. Sukobi, bilo u politici, biznisu ili bankarstvu, rutinski se rješavaju naručenim ubojstvima. U posljednjem strašnom incidentu, Stanislav Markelov, istaknuti odvjetnik za ljudska prava, i Anastasia Baburova, mlada novinarka koja je radila kao freelancer za Novaya Gazeta, ubijeni su usred bijela dana 19. siječnja 2009. dok su izlazili s *press* konferencije u središtu Moskve. Duboko kompromitirani pravosudni sustav u velikoj mjeri rezultat je manipulacije sudskim presudama od strane izvršne vlasti i korupcije u ruskim sudovima.

5.8. Politička ubojstva novinara u Rusiji

Olga Panfilova, direktorica ruskog Centra za ekstremno novinarstvo, naglašava da je Rusija izuzetno opasna zemlja za novinare. Protiv brojnih novinara podignute su krivične prijave, a situacija sa slobodom medija se stalno pogoršava. Po indeksu slobode medija, Rusija zauzima 168. mjesto, što je posljedica ubojstava novinara, nasilja, prijetnji od strane državnih organa, cenzure i uhićenja zbog uvrede i klevete, te državnog miješanja u uređivačku politiku. Novinari koji su hrabro prikazivali istinu, suočeni s prijetnjama, su često brutalno ubijani.

Dmitrij Holodov, novinar Moskovskog komsomolca, ubijen je 17. listopada 1994. godine eksplozivom postavljenim u aktovku. Imao je 27 godina i pisao je o zloupotrebama u vojsci, što je uništilo karijeru Pavla Gračeva, sina bivšeg ministra obrane, za kojeg se sumnjalo da je naručio ubojstvo, no to nikad nije dokazano. Svi optuženi za ubojstvo Holodova su 2000. godine pušteni na slobodu, a Europski sud za ljudska prava odbio je razmatrati slučaj jer se ubojstvo dogodilo prije nego što je Rusija ratificirala Europsku konvenciju o ljudskim pravima (Ružić, 2007:86).

Vladislav Listjev, prvi televizijski producent u Rusiji i idol mnogih mladih novinara, ubijen je 1. ožujka 1995. godine. Njegovo ubojstvo je pripisano profesionalnim aktivnostima, a jedna od verzija je da je zabranio reklamiranje na televiziji ORT, što je ugrozilo velike prihode.

Larisa Judina, urednica novina Sovjetska Kalmikija danas, zvjerski je ubijena 6. lipnja 1998. godine. U svojim člancima kritizirala je predsjednika Kalmikije, Iljumžinova. U istrazi je dokazano da su je ubili brat predsjednika Kalmikije i predsjednik Nacionalne banke, nakon što je odbila prestati istraživati financijske malverzacije vlasti.

Paul Klebnikov, američki novinar ruskog porijekla i urednik ruskog izdanja časopisa Forbes, ubijen je 9. srpnja 2004. godine. Klebnikov je napisao knjigu Kum Kremlja u kojoj je razotkrio korumpirane aktivnosti moćnika, uključujući Borisa Berezovskog. Ubojstvo je izazvalo veliku pažnju i kontroverze, no počinitelji nikada nisu pronađeni.

Već smo spomenuli i Anu Politkovsku, poznatu novinarku i kritičarku ruske vlade, koja je ubijena 7. listopada 2006. godine. Politkovska je bila poznata po svojim izvještajima o korupciji i ljudskim pravima, posebno u Čečeniji. Njezino ubojstvo uzburkalo je javnost, a optužbe su se kretale od čečenskog premijera Ramzana Kadirova do same ruske vlade, no počinitelji nikada nisu pronađeni (Ružić, 2007:88).

Postoji nekoliko tvrdnji o ubojstvu Ane Politkovske. Smatra se da je čečenski premijer Ramzan Kadirov naručio njezino ubojstvo jer ga je u posljednjem članku „Kazneni dogovor“ nazvala kukavicom naoružanom do zuba. Druga tvrdnja je da netko želi okriviti Kadirova pred predsjedničke izbore. Jedna od verzija jest da je sam Putin naredio da je uklone ili ju je ubio netko tko mu je na taj način želio čestitati rođendan. Naime, ubijena je 7. listopada na 54. Putinov rođendan. Ubojstvo Politkovske je uzburkalo javnost i državna tijela nisu mogla ostati po strani. Putin priznaje da je novinarka kritizirala politiku Kremlja, ali navodno misli kako je njezin utjecaj na politički život Rusije minimalan.

Ova ubojstva pokazuju opasnosti s kojima se suočavaju novinari u Rusiji, a njihova brutalnost i nekažnjenost samo doprinose pogoršanju stanja slobode medija u zemlji (Ružić, 2007:92).

5.9. Djelovanje medijske agencije „Russia Today“

Russia Today (RT) osnovana je 2005. godine kao medijska agencija financirana od strane ruske vlade. Njena glavna misija bila je poboljšanje međunarodne slike Rusije i suzbijanje,

kako je Kremlj vjerovao, anti-ruske pristranosti prisutne u zapadnim medijima. RT je zamišljena kao alat "meke moći" za promicanje ruskih interesa i perspektiva na globalnoj sceni.

Razne su metode kojima se ova medijska agencija koristi kako bi privukla pažnju međunarodne publike, a jedan od mnogih su provokativni sadržaji, reportaže i komentari, kao i intervjui s kontroverznim osobama, kako bi privukla gledatelje i izazvala reakcije.

Kanal često prikazuje analize i mišljenja stručnjaka koji nisu mainstream, čime se razlikuje od zapadnih medija te često ističe probleme u zapadnim zemljama, kao što su socijalni nemiri, ekonomske nejednakosti i političke korupcije. Ovaj pristup ima za cilj skrenuti pažnju s problema unutar Rusije i predstaviti Rusiju kao alternativu zapadnoj hegemoniji.¹²

Kanal također nastoji pružiti alternativne poglede na međunarodne događaje, često naglašavajući stavove koji su u skladu s ruskom vanjskom politikom.

RT je postala poznata po svojim specifičnim izvještavanjima i programima koji su često suprotstavljeni zapadnim medijskim narativima, kao na primjer, RT poznat je po izvještavanju o međunarodnim sukobima, poput rata u Siriji, iz perspektive koja često podržava ruske saveznike i kritizira zapadne intervencije.

Također, često ističe probleme kao što su rasna nejednakost u SAD-u, Brexit u Ujedinjenom Kraljevstvu i ekonomski problemi u EU, kako bi prikazao slabosti zapadnih društava, a redovito daje i platformu osobama koje su marginalizirane u zapadnim medijima, čime pridobiva gledatelje koji traže alternativne informacije.

RT je inače često kritizirana zbog svog pristranog izvještavanja i navodnog širenja dezinformacija. Mnogi analitičari i medijski stručnjaci optužuju spomenutu medijsku agenciju za širenje propagande u korist ruske vlade. Često je i optuživana za pristrano izvještavanje koje favorizira ruske interese, a diskreditira zapadne vlade i institucije.

¹²TheGuardian. Russia Today: WhywesterncynicslapupPutin's TV posin? URL = <https://www.theguardian.com/commentisfree/2014/nov/08/russia-today-western-cynics-lap-up-putins-tv-poison> (Pristupljeno: 17.7.2014)

Tijekom godina, RT je nekoliko puta bila optužena za širenje dezinformacija, posebno tijekom velikih međunarodnih događaja poput američkih predsjedničkih izbora 2016. godine.

Russia Today nedvojbeno djeluje kao moćan alat ruske vanjske politike, koristeći medijski prostor za širenje ruskih perspektiva i kritiku Zapada. Iako je često kritizirana zbog pristranosti i propagande, ali uspijeva privući značajnu publiku koja traži alternativne izvore informacija.

6. PREZENTIRANJE VLADIMIRA PUTINA U MEDIJIMA

Prezentacija Vladimira Putina u medijima varira ovisno o izvoru i kontekstu. U ruskim državnim medijima, Putin je često prikazan kao snažan i odlučan lider koji je uspio obnoviti stabilnost i nacionalni ponos nakon turbulentnih devedesetih godina. Njegova politika i potezi često se prikazuju kao nužni za sigurnost i prosperitet zemlje. Također, naglašava se njegova uloga u međunarodnoj politici, gdje se prikazuje kao zaštitnik ruskih interesa protiv zapadnog utjecaja.

S druge strane, u mnogim zapadnim medijima Putin je često kritiziran zbog autoritarnog načina vladanja. Naglašava se gušenje političke opozicije, ograničavanje slobode medija, te navodni korupcijski skandali unutar njegove administracije. Njegovi vanjskopolitički potezi, poput aneksije Krima i podrške sirijskom režimu, često se prikazuju kao agresivni i destabilizirajući za međunarodnu sigurnost.

Neovisni mediji i organizacije za ljudska prava također ističu kršenja ljudskih prava, suđenja novinarima i opozicijskim liderima, te represiju protiv civilnog društva kao ključne karakteristike Putinove vladavine. Međutim, postoje i izvještaji koji priznaju njegovu popularnost među dijelom ruskog stanovništva, koje cijeni ekonomsku stabilnost i obnovljeni osjećaj nacionalnog ponosa pod njegovim vodstvom.

Sveukupno, Putinova slika u medijima je kompleksna i često polarizirana, ovisno o izvoru informacija i geopolitičkoj perspektivi.

6.1.Primjeri Putinove medijske prakse

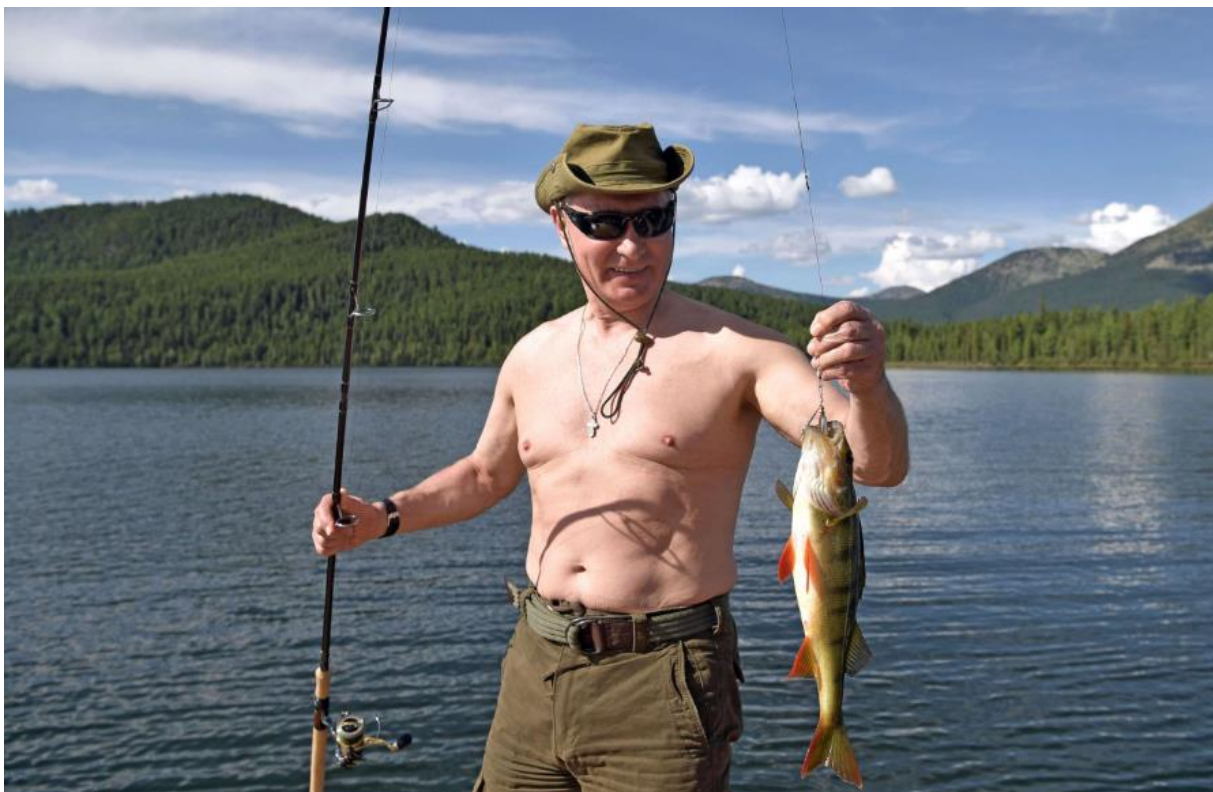
Vladimir Putin predstavljen je javnosti kao svemoćni i svesposobni James Bond koji je stvoren za sve; osim što vodi jednu državnu velesilu, on roni, vlada borilačkim vještinama, vozi sve vrste vozila i brojne zrakoplove, bavi se sportskim disciplinama i tako u nedogled.

Drugim riječima, on je tipičan primjer osobe koja je izgradila kult ličnosti, no to ćemo detaljnije analizirati u jednom od sljedećih poglavlja.



Slika 2. Vladimir Putin vozi letjelicu

Izvor: BBC



Slika 3. Vladimir Putin na pecanju

Izvor: BBC



Slika 4. Vladimir Putin golog torza na konju 2009.

Izvor: BBC

Naime, njegovi prijašnji pothvati bez majice ilustriraju njegovu sklonost prema slavljenju svega što je muževno, a jedna od najkoničnijih fotografija i jedna od prvih slika bez majice koja je gotovo „srušila internet“ je upravo Putin bez majice u kolovozu 2009. godine, kako jaše konja na odmoru izvan grada Kyzyl u južnom Sibiru, a koju možete pogledati na slici 3.

Na primjer, dok su slike Obame bez majice rijetke, Putin često ponosno pokazuje svoje golo tijelo. Najpoznatiji primjer toga bio je 2009. godine kada je 56-godišnji Putin otišao na kampiranje u Sibiru. Tamo su ga fotografi snimili kako pali vatru, pliva u sibirskom jezeru i jaše konja bez majice. Bez obzira na mišljenja, čovjek zna kako „istaknuti svoje attribute“, oduševljeno je pisao TMZ.

Kada ste autoritarni vođa poput Vladimira Putina, koji je na čelu Rusije više od desetljeća, održavanje slike moći i snage postaje ključan zadatak. To može uključivati demonstriranje fizičke snage, pokazivanje ljubavi prema životinjama ili pojavljivanje u javnosti bez majice. Sve su to taktike koje koristi Putin. Prema Timu Stanleyju iz britanskog Telegrapha, Putin je poznat po mnogim neobičnim javnim nastupima, svaki s posebnom dozom ozbiljnosti i *showbusinessa*.

Navodno je ruski vođa pozvao američku R&B grupu Boyz II Men da održi koncert u Moskvi kako bi potaknuo stanovnike na razmišljanje o rađanju djece. Ovo nije šala. Putin često tvrdi da povećanje stanovništva može pomoći Rusiji da stekne veću političku moć te je poticao ruske obitelji da imaju najmanje troje djece. Što može bolje potaknuti razmišljanje o plodnosti nego nastup benda koji je nježno pjevao "I'll make love to you"?

Tijekom serije događaja s temom životinja 2011. godine, Putin je pokazao medijima da njegova snaga ide ruku pod ruku s njegovom nježnošću prema životinjama (posebno onima velikim i potencijalno opasnim) te njegovim interesom za znanost. U proljeće 2010. godine započeo je stavljanjem ogrlice za praćenje na uspavanog polarnog medvjeda, kojeg je zatim zagrlio tijekom posjeta Arktiku. U svibnju iste godine, simbolično je pustio leoparda iz zatočeništva u prirodu. Ljetne medijske trenutke u divljini zaokružio je ukrcavanjem na motorni čamac i pucanjem (bezopasnih) strelica iz samostrela na sivog kita kako bi prikupio uzorke kože za znanstvena istraživanja.

Nadalje, Tijekom posjeta rezervatu Ussuri u Sibiru 2008. godine, Putin i snimateljska ekipa željeli su se približiti sibirskom tigru. Kada je jedan od ovih strašnih predatora navodno pobjegao iz zamke i napao ekipu, Putin je brzo reagirao i uspavao tigra puškom za uspavlivanje, smirujući ga i spašavajući ekipu od opasnosti. Taj veliki i simbolični čin nije bio zabilježen kamerom.

U jednom od svojih najočitijih komičnih podviga, Putin je prošle godine obukao napuhani bijeli kombinezon i letio motoriziranim zmajarom kako bi predvodio jato ugroženih sibirskih ždralova na njihovom zimskom migracijskom putu. Premda je ovaj potez trebao prikazati Putinovu nježniju stranu, njegovo letenje s pticama izazvalo je „opći, histerični smijeh“ među svjetskim komentatorima.

Možda najniži trenutak u Putinovoj karijeri s medijskim trikovima dogodio se krajem 2011. godine, kada je tijekom ronilačke ekspedicije u Crnom moru izronio s fragmentima za koje je tvrdio da su drevne grčke keramičke posude. Njegova tvrdnja da su „dečki i on to pronašli“ brzo je pala u vodu nakon što su kritičari ukazali na nevjerojatnost da su ta blaga ostala neotkrivena više od 2.500 godina. Nekoliko mjeseci kasnije, glasnogovornik je priznao da je cijeli događaj bio insceniran i da su fragmenti bili podmetnuti.

Na dobrotvornoj gala večeri u Sankt Peterburgu 2010. godine, ruski predsjednik je zapjevao svoju verziju poznate pjesme „Blueberry Hill“ od Fatsa Domina pred uglednom publikom koja je uključivala američke slavne osobe poput Sharon Stone i Kevina Costnera. Iako izvedba nije bila zapanjujuća, Putin je otpjevao sve note ispravno, a njegova izvedba je ubrzo postala hit na internetu.

Prije nego što je Marissa Mayer iskoristila *crowdsourcing* za imenovanje svog djeteta, Putin je već koristio ovu metodu za imenovanje svog psa. Nakon što je krajem 2010. godine sklopio ugovor o naftovodu s Bugarskom, Putin je kao znak zahvalnosti od bugarskog predsjednika dobio štene bugarskog ovčara. Kako bi javnosti prikazao svoju nježniju stranu, Putin je pozvao građane da predlože ime za njegovog novog ljubimca. Na kraju je odabrao ime Buffy, koje je predložio petogodišnji dječak. Kada je dječaka pozvao u svoju rezidenciju, dao mu je potpisanu nogometnu loptu i razgovarao s njim o novom ljubimcu, očigledno uživajući u pažnji koju je dobio.¹³

6.2. Objašnjenja i analize Putinove medijske prakse

Poziranje Vladimira Putina bez majice, posebno na konju, poput one poznate slike iz kolovoza 2009. godine, može se analizirati s različitih aspekata i interpretacija.

¹³TheWeek. *8 ridiculous Vladimir Putin publicity stunts*. URL = <https://theweek.com/articles/468096/8-ridiculous-vladimir-putin-publicity-stunts> (Pristupljeno: 12.7.2024.)

Fotografija na konju prikazuje Putina u sjajnoj formi, s naglašenim mišićima i odlučnom postavom na konju, ali što time zapravo Putin želi reći?

Konkretna fotografija daje do znanja da je Putin snažan i odlučan lider. Kroz ovaj vizualni prikaz, on pokazuje svoju fizičku spremnost i sposobnost da se nosi s izazovima. Putinu je važno da se prikaže kao netko tko nije samo političar za uredskim stolom, već i kao fizički spreman i hrabar vođa. Ovakve slike služe da se Putin prikaže kao vođa koji je u kontaktu s prirodom i sposoban za fizičke izazove, što pomaže u izgradnji slike nacionalnog heroja. Pokušava zapravo svima pokazati da iza političke moći stoji i stvarna snaga.



Slika 5. Vladimir Putin okupao se u ledenom jezeru uoči pravoslavne tradicije Bogojavljanja

Izvor: tportal

Također, postoji i vjerovanje da su se u prošlosti muškarci fotografirali bez majice kako bi prikazali svoju muškost, a možda je upravo iz tog primjera Putin dobio inspiraciju za prikaz jakog lidera u medijima.

Osim poznatog poziranja bez majice, Putin je često viđen kako se bavi aktivnostima na otvorenom, poput vožnje bicikla i plivanja.

Kroz ove aktivnosti, Putin želi pokazati da je fizički zdrav i energičan. Ova slika služi kao način da se prikaže kao netko tko se brine za svoje zdravlje i koji je spreman za velike izazove. Te fotografije pomažu stvoriti dojam da je Putin ne samo fizički spreman, već i mentalno jak vođa, sposoban da se nosi sa zahtjevnim situacijama.¹⁴

Tijekom svog odmora u Sibiru, Putin je prikazan kako uživa u jednostavnim aktivnostima poput jahanja konja i boravka u prirodi. Taj prikaz Putina kao vođe koji uživa u jednostavnim stvarima pomaže stvoriti sliku o njemu kao o prijateljski nastrojenom i pristupačnom vođi. Takve slike pomažu građanima da se osjećaju povezani s Putinom, jer ga vide kao nekoga tko dijeli njihove užitke i strasti, čime se gradi slika vođe koji je „jedan od nas“.

U pozadini mnogih fotografija Putina u prirodi nalaze se konji i prekrasni pejzaži Sibira, što evocira rusku tradiciju i povijest. Korištenjem konja i prirodnog okruženja, Putin želi oživjeti slike iz ruske povijesti i kulture. Ova simbolika povezuje njega s tradicijom i ponosom ruske prošlosti. Ovakve slike pomažu Putinu da se predstavi kao čuvar ruskih tradicija i povijesti, naglašavajući njegovu ulogu u očuvanju nacionalnog identiteta.

Da sumiramo, Putinovo poziranje bez majice na konju nije samo stilizirani PR-trik; ono je pažljivo osmišljena strategija s ciljem slanja važnih poruka javnosti. Kroz slike koje prikazuju njegovu snagu, zdravlje, pristupačnost i nacionalni ponos, Putin gradi svoj imidž kao čvrst i sposoban lider.¹⁵

Spomenute fotografije nam pomažu razumjeti kako Putin koristi svoje slike kako bi stvorio i održao sliku vođe koji je ne samo fizički snažan, već i blizak ljudima i duboko povezan s ruskom tradicijom i prirodom.

6.3. Izgradnja kulta ličnosti

Kao što smo naveli, muževnost je odavno postala ključni element imidža ruskog predsjednika Vladimira Putina. U središtu Putinove muške aure nalazi se slika čvrstog vođe koji se ne boji suočiti se sa Zapadom i odrediti kako će izgledati ruska unutarnja i vanjska politika. Ovaj

¹⁴BBC. *Russia's Putin admits wildlifetunts are staged*. URL = <https://www.bbc.com/news/world-europe-19591179> (Pristupljeno: 12.7.2024.)

¹⁵BBC. *Russia's Putin admits wildlifetunts are staged*. URL = <https://www.bbc.com/news/world-europe-19591179> (Pristupljeno: 12.7.2024.)

tekst istražuje kako muževnost igra ključnu ulogu u strategiji legitimacije Putinovog režima te kako je taj aspekt postao još izraženiji tijekom eskalacije sukoba u Ukrajini 2014. godine i aneksije Krima od strane Rusije. Ako u današnjoj Rusiji postoji kult ličnosti, on je izražen kroz vrlo rodne prikaze, koji oblikuju kako unutarnju tako i vanjsku politiku zemlje.

Putin je svoj politički imidž izgradio na temelju slike snažnog i odlučnog lidera. Njegova nastojanja da prikaže sebe kao nepokolebljivog vođu koji se ne boji suprotstaviti se zapadnim državama i preuzeti odgovornost za ruske interese, postala su vidljiva kroz brojne PR aktivnosti koje naglašavaju njegovu fizičku snagu i muževnost. Dakle, njegove slike i poruke služe za jačanje njegove političke pozicije i legitimizaciju njegovog autoriteta (Miler, 14).

Povezanost između muževnosti i Putinove političke strategije postala je naročito očita tijekom krize u Ukrajini i prilikom aneksije Krima, kada je Putinovo ponašanje i retorika poslužila kao sredstvo za jačanje njegovog imidža kao odlučujućeg i nepopustljivog vođe. Kroz ove događaje, Putin je dodatno ojačao svoju sliku kao lidera koji je spreman zaštititi ruske nacionalne interese i suprotstaviti se vanjskim prijetnjama.

U suvremenoj Rusiji, ako postoji ikakav oblik kulta ličnosti, on je izražen kroz snažan naglasak na muževnosti i rodnim ulogama koje oblikuju kako unutarnje tako i vanjske politike. (Miler, 20). Putin koristi svoju sliku kao čvrstog vođe da bi učvrstio svoju vlast i predstavio sebe kao čuvara ruskih nacionalnih vrijednosti, što je ključni element njegove političke strategije.

Ova strategija ne samo da doprinosi njegovom osobnom imidžu, već i utječe na način na koji se Rusija pozicionira na međunarodnoj sceni. Kroz prikazivanje sebe kao simbol čvrste i stabilne vlasti, Putin osigurava potporu i legitimizaciju svojih političkih odluka.

Putin je uspostavio čvrstu kontrolu nad ruskim medijskim sektorom, što mu je omogućilo da oblikuje sliku koju javnost ima o njemu i njegovoj vlasti. Ova kontrola uključuje cenzuru, smanjenje slobode novinarstva i pritiskanje neovisnih medija.

Putinova administracija je preuzela ili zatvorila mnoge neovisne novine, televizijske kanale i online portale. Državni mediji poput RT i Sputnik koriste se za promicanje pozitivne slike o Putinu, kao i za predstavljanje njegovih političkih poteza u najboljem svjetlu.

Putin koristi simboličke nastupe i medijske kampanje kako bi izgradio sliku muževnog i odlučujućeg vođe. Kroz aktivnosti poput vožnje konja bez majice ili avanturističkih izleta, on se prikazuje kao fizički spreman i aktivan lider. Također, koristi nacionalističke ideje za povezivanje svoje slike s očuvanjem ruskih tradicija i identiteta. Kroz retoriku i javne nastupe koji se oslanjaju na povijest i nacionalni ponos, Putin stvara sliku sebe kao zaštitnika ruskih interesa i vrijednosti.

Vanjsko političke odluke i krizne situacije služe i svrsi kako bi prikazao sebe kao odlučnog i sposobnog lidera. Kroz retoriku koja napada zapadne zemlje i kroz konkretne vanjskopoličke poteze, on jača svoju sliku kao zaštitnik ruskih interesa i sigurnosti.

Putin koristi javne nastupe i pažljivo osmišljene fotografije kako bi stvorio dojam da je blizak ljudima i da razumije njihove potrebe i brige, a javni nastupi pažljivo su osmišljeni kako bi stvorio sliku vođe koji je blizak ljudima i razumije njihove svakodnevne brige. Kroz prisutnost na javnim događanjima i slike sa ljubimcima, Putin gradi dojam da je običan čovjek sa stvarnim interesima.

6.4. Putinov hakerski i trolerski rad na društvenim mrežama

Kako mnogi novinski članci navode, postoji slučaj da dva agenta Vladimira Putina fingiraju polemiku, odnosno, jedan od njih slavi predsjednika Rusije, a drugi je tobože protiv. Onda se uključi treća (ili nekoliko) osoba kao nevinna žrtva te zatim onaj tobožnji antiputinovac počinje popuštati i povlađivati putinovcu, tako da za sobom i svojim mišljenjem privede treću (ili nekoliko) neodlučnih ili isprva antiputinovskih osoba da se preobrate u njegovu korist.

Fenomen koji se ovdje opisuje može se povezati s tehnikama manipulacije poznatim kao „kontrolirana opozicija“ i „astroturfing“. Ove metode koriste se u političkoj propagandi kako bi se postigli specifični ciljevi. Slijedi nekoliko primjera kako ove tehnike funkcioniraju u kontekstu koji je prethodno spomenut.

Prvi je kontrolirana opozicija koja uključuje stvaranje ili infiltraciju opozicijske skupine ili pojedinca koji se čini kao protivnik, ali zapravo djeluje u interesu onoga koga kritizira. Ova tehnika omogućuje manipulaciju narativima i percepcijama javnosti.

1. Fiktivni polemičari: Dva agenta, jedan koji otvoreno podržava Putina, a drugi koji ga kritizira.

2. Simulirana rasprava: Oni započinju raspravu, pri čemu kritičar iznosi negativne stavove o Putinu, dok ga podržavatelj brani.
3. Uključivanje neutralne treće strane: Treća osoba ili više njih, koja je neutralna ili skeptična prema Putinu, ulazi u raspravu.
4. Postupna promjena stava: Kritičar postupno popušta i počinje prihvaćati stavove podržavatelja, pokazujući kako se logičnim argumentima dolazi do pozitivnog stava o Putinu.
5. Pridobivanje neutralnih: Treća osoba ili osobe koje su bile neutralne ili protiv Putina, svjedoče ovoj promjeni i slijede primjer kritičara, postupno prihvaćajući Putinove stavove.

Ovime dolazimo do pojma *astroturfing*, što označava praksu stvaranja lažne percepcije da postoji široka podrška ili otpor nekoj ideji ili osobi, dok je ta podrška ili otpor umjetno stvorena. Ova tehnika koristi lažne identitete ili organizacije kako bi se stvorio dojam spontane podrške.¹⁶

Kreiranje lažnih profila na društvenim mrežama ili lažnih organizacija koje podržavaju ili se protive Putinu znaju biti dio koordinirane kampanje. Korištenje tih lažnih profila za koordinirane kampanje podrške ili kritike, kao na primjer pokretanje *online* rasprava gdje lažni građani izražavaju svoju podršku Putinu ili kritiziraju njegove protivnike učestali su primjer Putinovog trolerskog rada. Navedeni lažni profili i organizacije stvaraju percepciju široke podrške Putinu, što može utjecati na stvarne ljude da promijene svoje mišljenje i pridruže se većini.

Ove manipulativne metode koriste se za oblikovanje javnog mnijenja i kontrolu percepcije o liderima poput Putina. Kroz pažljivo orkestrirane rasprave i korištenje lažnih identiteta, moguće je stvoriti dojam da postoji široka podrška ili otpor, što utječe na stvarne ljude da promijene svoje stavove. To je moćan alat u političkoj propagandi koji omogućuje liderima da zadrže kontrolu nad narativom i podrškom u javnosti.

The Guardian. *Astroturfing: whatisitandwhydoesitmatter?* URL = <https://www.theguardian.com/commentisfree/2012/feb/08/what-is-astroturfing> (Pristupljeno: 16.7.2024)

7. NARATIVI I SPINOVI KOJIMA JE PUTIN OPRAVDAVAO NAPAD NA UKRAJINU

Kada spomenemo Putinov napad na Ukrajinu, između ostalog, ondje je zanimljivo i njegovo manipuliranje antifašističkom tradicijom Rusije.

Zapravo, misli se na način na koji ruska vlada koristi historijske i ideološke aspekte Drugog svjetskog rata kako bi opravdala svoje akcije i mobilizirala podršku unutar zemlje.

Putin i ruski dužnosnici često koriste termin „denacifikacija“ kada govore o svojim vojnim operacijama u Ukrajini. Ovaj termin priziva uspomene na borbu protiv nacizma tijekom

Drugog svjetskog rata, s ciljem da se ruske vojne akcije predstave kao nastavak te plemenite borbe protiv fašizma.¹⁷

Ruska propaganda često ističe i postojanje i djelovanje ekstremnih desničarskih i nacionalističkih grupa u Ukrajini, poput bataljuna Azov. Ove grupe se prikazuju kao nasljednici nacističkih kolaboracionista iz Drugog svjetskog rata, kako bi se stvorila slika da je cijela Ukrajina pod utjecajem fašizma.

Rusija koristi simbole i retoriku Drugog svjetskog rata kako bi evocirala emocionalnu reakciju kod svog stanovništva. Paralele se povlače između suvremenih sukoba i herojske borbe Sovjetskog Saveza protiv nacističke Njemačke, što je duboko ukorijenjeno u ruskoj kolektivnoj svijesti i patriotizmu.

Korištenjem antifašističke retorike, ruska vlada nastoji opravdati svoju agresiju kao moralno opravdanu i nužnu. Time se pokušava neutralizirati kritika međunarodne zajednice i prikazati ruske akcije kao obrambene i preventivne mjere protiv navodne fašističke prijetnje.

Manipulacija antifašističkom tradicijom također služi za konsolidaciju unutarnje podrške. Prisjećanje na herojske pobjede protiv nacizma i predstavljanje Ukrajine kao fašističke prijetnje pomaže u mobilizaciji patriotizma i podrške za Putinovu politiku među ruskim građanima.

Putinova strategija manipuliranja antifašističkom tradicijom Rusije u kontekstu napada na Ukrajinu uključuje korištenje historijskih referenci i emocionalno nabijenih simbola kako bi se opravdala agresija, diskreditirala Ukrajina i mobilizirala domaća podrška. Korištenjem retorike i simbola Drugog svjetskog rata, ruska vlada nastoji prikazati svoje vojne akcije kao nastavak plemenite borbe protiv fašizma, što ima duboke emotivne i političke implikacije za rusko stanovništvo i međunarodnu percepciju.

¹⁷TheGuardian (2022). Putin's 'denazification' of Ukraine history distorts the past. URL = <https://www.theguardian.com/world/2022/feb/25/vladimir-putin-ukraine-attack-antisemitism-denazify> (Pristupljeno: 16.7.2024.)

7.1. Ruski mediji u Putinovim rukama

Dana 28. ožujka, Novaya Gazeta, jedan od najstarijih nezavisnih ruskih novina, najavili su obustavu rada do završetka rata u Ukrajini. Prije toga, Roskomnadzor, ruski federalni medijski cenzor, izdao je drugo upozorenje zbog navodnog kršenja zakona o stranim agentima, što bi moglo dovesti do potpunog zatvaranja. Od početka rata, ruska vlada je blokirala ili zatvorila sve preostale nezavisne izvore informacija u Rusiji, uključujući liberalnu radio stanicu Ekho Moskvy, televizijski kanal TV Rain i dvojezični novinski portal Meduza.

Osim gađanja pojedinih medijskih kuća, ruska vlada je blokirala i Twitter, Facebook i Instagram. Potonje je posebno iznenađujuće jer Instagram ima 38 milijuna korisnika u Rusiji, za razliku od Facebooka i Twittera s 7 i 3 milijuna korisnika. Iako su platforme trenutno dostupne putem virtualnih privatnih mreža (VPN), ruski sudovi su naglasili da pojedinci neće biti kažnjeni samo za njihovo korištenje. Ipak, označavanje Facebookove matične tvrtke Meta kao „ekstremističke organizacije“ sugerira suprotno. Istovremeno, Meta-ov WhatsApp, koji koristi 84 milijuna Rusa, nije blokiran niti označen. Prema Roskomnadzoru, pošteđen je jer služi samo za komunikaciju, a ne za širenje informacija.

Nestanak Novaya i drugih medija dodatno otežava Rusima mogućnost suprotstavljanja moćnoj propagandnoj mašineriji koju Putin gradi od dolaska na vlast. Prvotno fokusiran na kontrolu televizije i velikih tiskovina, Putinov aparat za medijsku represiju proširio se nakon masovnih protesta 2011.-2013., koji su potaknuli niz zakona o cenzuri interneta.

Ukrajinci, mnogi od kojih imaju rodbinu u Rusiji, izvještavaju da „televizija pobjeđuje“, s rodbinom koja odbija vjerovati svjedočanstvima o bombardiranjima. S malim brojem alternativa državnoj propagandi i teškim kaznama za iznošenje istine u javnosti, mnogi Rusi, posebno stariji koji se oslanjaju na televiziju, mogu ostati neinformirani o zločinima počinjenim u njihovo ime dok ne bude prekasno.

Progon istinoljubaca u Rusiji nije novost, no posljednjih 30 godina donijelo je inovacije u metodama zastrašivanja, ušutkivanja i represije. Devedesetih i ranih 2000-ih gušenje neslaganja bilo je decentralizirano. Svjedoci smo ubojstava novinara poput Vladislava Listyeva i Anne Politkovskaye, čija ubojstva ostaju neriješena. Posljednjih godina, represije

su ubrzane i izgubile dio svoje anonimnosti - što je obilježje Putinovog sve osobnijeg stila vladanja.

Posljednji put kada je ruska država pokušala potpuno zatvoriti nezavisne medije bilo je tijekom kolovoškog puča 1991., kada su tvrdolinijaši protiv Mikhaila Gorbačova pokušali preuzeti vlast u Sovjetskom Savezu. Alexei Venediktov, bivši glavni urednik Ekho Moskvy, prisjetio se kako je jedan od prvih dekreta pučista naredio obustavu rada televizije, radija i Ekho Moskvy jer „ne pridonose stabilizaciji situacije u zemlji“.

Venediktovljeva usporedba s ranim 1990-ima je indikativna. Današnje gušenje medija je proizvod dvaju paralelnih procesa koji su ušli u ključnu fazu u prvom postsovjetskom desetljeću. Prvi je ekonomski preokret 1990-ih i uspon ruskih oligarha koji su komodificirali medije. Drugi je ruska kulturna tendencija da se vlastita teška prošlost zaboravi, često prisilno. Iako naizgled nepovezani, ovi procesi su komplementarni. Kao što je Putinov bizarni povijesni govor neposredno prije invazije pokazao, kontroliranje sjećanja jednako je važno kao i kontroliranje medija. Osim gušenja pojedinačnih medija poput Novaya i zabrane platformi poput Mete, Putin je također prioritetizirao „likvidaciju“ najvažnije ruske organizacije za ljudska prava, Memorial, osnovane 1989. za dokumentiranje zločina Staljinovog doba.

Scena za današnje suzbijanje medija i kulture sjećanja postavljena je prije Putinovog dolaska na vlast. Za mnoge novinare i međunarodne komentatore, rane 1990-e bili su vrijeme neviđene suradnje između medija i vlade. Gorbačovljeva glasnost otvorila je vrata za kritičko novinarstvo u ime reformi. Kraj Sovjetskog Saveza obilježio je uspon medija koji su nastojali kritizirati, istraživati i govoriti istinu.

Jedan od važnih trenutaka bio je izlazak dokumentarca Solovki Power 1988. godine, koji je prikazan u 300 kina i postao drugi najpopularniji film 1989. godine. Tijekom ovog perioda, novinari i filmaši shvatili su da dokumentiranje trenutnih problema sovjetskog društva nije dovoljno jer njihovi korijeni leže duboko u prošlosti.

Emisija Vzglyad („Pogled“) privukla je ogromnu publiku kombinacijom zabave i vijesti. U kontrastu s dosadnom sovjetskom televizijom, Vzglyad je nudio svježju perspektivu na vijesti. Sudbina Vzglyada nakon 1991. reflektira šire medijske promjene u postsovjetskoj Rusiji. Emisija je kasnije prešla na ORT (Ruska javna televizija), koja je pod kontrolom vlade.

Nakon ubojstva voditelja Vladislava Listyeva 1995., Vzglyad je postao marginaliziran i konačno ukinut 2001., a ORT je postao glavni propagandni kanal Putinovog režima.

Za čak i nominalno liberalne vođe poput Jeljcina, nezavisni mediji su bili previše nestabilni. Ekonomski preokret 1990-ih donio je oligarhima bogatstvo i političke ambicije, koje su koristili za kontrolu medija. Primjeri Vladimira Gusinskoga i Borisa Berezovskog pokazuju kako su oligarhi koristili medije za promicanje svojih interesa. Gusinsky je osnovao Media-Most holding koji je kontrolirao NTV, dok je Berezovsky preuzeo ORT.

Sredinom 1990-ih, mediji su bili pod kontrolom velikog novca, što je vrhunac doseglo tijekom Jeljcinove kampanje za reizbor 1996. godine. Kampanja je bila medijski orkestrirana, a oligarsi su koristili svoje resurse za masovnu informativnu kampanju protiv Jeljcinovog protivnika. To je označilo kraj integriteta u ruskim vijestima.

Putin, stvoren u Hladnom ratu, brzo je preuzeo kontrolu nad televizijom, ali je tek kasnije prepoznao potencijal interneta. Nakon protesta 2011.-2013., Putin je počeo kontrolirati internetski prostor. Promicao je rusifikaciju interneta, potičući korištenje domaćih platformi poput Yandexa i VKontaktea.

Misija stvaranja „suverenog interneta“ bila je povezana s imperijalnim ambicijama koje podržavaju rusku agresiju u Ukrajini. S većinom izvora informacija u državnim rukama, Putin može iznositi lažne tvrdnje bez mogućnosti za informativnu konkurenciju.¹⁸

8. ZAKLJUČAK

Kroz analizu i prikaz ruske medijske scene prije dolaska Vladimira Putina na vlast, a naročito nakon što je preuzeo vladavinu, možemo zaključiti da su se stanja u medijima postupno mijenjala. Također možemo zaključiti da su strategije i taktike putinovskog medijskog ratovanja utjecale na percepciju javnosti, kako na unutar zemlje, tako i na međunarodnoj razini, a sve u cilju ostvarenja političkih ciljeva. Kroz detaljnu analizu centralizacije medija, propagande, dezinformacija i cenzure, jasno se vidi kako su mediji postali ključno oružje u arsenalu ruske vlasti. Prvo, istražili smo proces centralizacije medija, pri čemu je ruska vlada

¹⁸Foreignpolicy. *Russia's Media IsNowTotallyinPutin'sHands*. URL = <https://foreignpolicy.com/2022/04/05/russia-media-independence-putin/> (Pristupljeno: 16.7. 2024.)

preuzela kontrolu nad glavnim televizijskim kućama, radijskim postajama i novinama. Osnivanjem i jačanjem državnih medijskih kuća kao što su Russia Today i Sputnik, Rusija je uspjela proširiti svoj utjecaj i izvan nacionalnih granica, promovirajući svoje narative globalnoj publici. Dalje, analizirane su metode propagande i dezinformacija koje nedvojbeno koriste ruski mediji. Kroz primjere lažnih vijesti, manipuliranih slika i videozapisa, kao i drugih taktika, pokazano je kako ruski mediji oblikuju javno mnijenje i podržavaju političke ciljeve režima. Naglasak je stavljen i na izvještavanje o sukobu u Ukrajini, gdje su ruski mediji koristili specifične strategije za demonizaciju ukrajinskih snaga, isticanje ruske humanitarne pomoći i umanjivanje ruskih gubitaka. Osim toga, objašnjeno je kako ruska vlada koristi cenzuru i kontrolu informacija kako bi suzbila neovisno novinarstvo i opozicijske glasove. Primjeri zatvaranja medijskih kuća, uhićenja i ubojstava novinara te ograničavanja pristupa internetu ilustriraju razmjere ove kontrole i njezin utjecaj na slobodu medija u Rusiji. Na kraju, ovaj rad pokazuje kako ruske medijske strategije imaju dalekosežne posljedice na međunarodnu percepciju Rusije i njezine političke akcije. Medijski rat koji vodi putinovska Rusija utječe ne samo na domaću političku scenu, već i na međunarodne odnose i diplomaciju, oblikujući globalni politički krajolik. Kroz analizu primarnih i sekundarnih izvora, studija slučaja i intervjua s medijskim stručnjacima, ovaj rad pruža sveobuhvatan uvid u medijske taktike Rusije pod vodstvom Vladimira Putina. Budući istraživači i analitičari mogu koristiti ove uvide kako bi bolje razumjeli i odgovorili na izazove koje postavlja rusko medijsko ratovanje u suvremenom geopolitičkom kontekstu.

U skladu s navedenim, hipoteza da ruski mediji oblikuju mišljenje javnosti sve se više potvrđuje kroz različite studije i analize medijskog sadržaja i njegovog utjecaja na javno mnijenje. Također, hipoteze da Rusija koristi informacijski rat i meku moć kako bi promovirala svoj utjecaj u inozemstvu te da je Vladimir Putin podredio medije svojoj politici, također su potvrđene.

9. LITERATURA

1. Thorun, Ch. (2009). *Explaining Change in Russian Foreign Policy: The Role of Ideas in Post-Soviet Russia's Conduct towards the West*. Houndmills: Palgrave Macmillan.
2. Beliaev, Mikhail V (2004), *Putin's Russia: Is It a Doable Project?*, *Demokratizatsiya*, vol. 12, br. 1, str. 13-39.

3. Boban, Davor. (2009) *Vladimir Putin: politička institucija suigeneris*, izvorni znanstveni članak, Međunarodne studije, 9 (4), 2009., str. 18-38
4. Gessen, Masha. *Čovjek bez lica - Nevjerojatni uspon Vladimira Putina*, Profil, Zagreb, 2012., 271 str.
5. KGB. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. (Pristupljeno 30.4.2024.) URL = https://www.enciklopedija.hr/clanak/kgbmrežna_stranica
6. Putin, Vladimir. *First Person, An Astonishingly Frank Self Portrait by Russia's President Vladimir Putin*. Hutchinson, London 2000, 219. str.
7. Russia Beyond. *Čime se bavio Putin kao agent KGB-a u Istočnoj Njemačkoj?* URL = https://hr.rbth.com/politics/2017/08/08/cime-se-bavio-putin-kao-agent-kgb-a-u-istocnoj-njemackoj_818598(Pristupljeno: 1.5.2024.)
8. Pađen, Branimir. *Čovjek bez lica - Nevjerojatni uspon Vladimira Putina* (MashaGessen), Profil, Zagreb, 2012, str. 128-130
9. Radio Slobodna Evropa, mrežno izdanje. *Ruska policija privela istraživačkog novinara nakon što mu je pretresla stan*. URL = <https://www.slobodnaevropa.org/a/31196873.html>(Pristupljeno: 15.6.2024.)
10. Giles, David. (2010) *Psychology of the Media*. Palgrave Macmillan. 22-28. str.
11. Politkovskaya, Anna. (2004) *Putin's Russia*. Henry Holtand Co. str.179.
12. Katz, Daniel. (1947) *Psychologica l Barriers to Communication*. The Annals of the American Academy of Political and Social Science, vol. 250 (1)., str. 17-25
13. DW. *Kronologija uništavanja neovisnih medija u Rusiji*. URL = <https://www.dw.com/hr/kronologija-uni%C5%A1tavanje-neovisnih-medija-u-rusiji/a-61665084>(Pristupljeno: 3.7.2024.)
14. Arcimavičienė, Liudmila. 2013. *The US-Russia Spy Swap of 2010 in Media Discourse: What the Commercial Transaction metaphor implies*, Discourse, Context & Media (2). str. 14
15. Urban, Mark. (2018) *Skripal Files: The Life and Near Death of a Russian Spy*. Salisbury, England. str. 7
16. Lipman, M. (2019). Media Freedom and Censorship in Russia: The Role of the State in the Regulation of Information. *Journal of Communist Studies and Transition Politics*, 35(2), 145-163.
17. Kozhevnikov, A. (2017). *Putin's Media: A Study of Russian Media Landscape*. Springer.

18. Golosov, G. (2020). Media Regulation in Russia: The Past, Present, and Future. *European Journal of Communication*, 35(1), 68-82.
19. Russia Eurasia. *Media Manipulation and political control in Russia*. URL = <https://carnegieendowment.org/posts/2009/02/media-manipulation-and-political-control-in-russia?lang=en¢er=russia-eurasia> (Pristupljeno: 9.7.2024)
20. Ružić, N. (2007). Politička ubojstva novinara u Rusiji. *Medi Anali*, 1(1), str. 86-92. URL = <https://hrcak.srce.hr/41349>
21. The Week. *8 ridiculous Vladimir Putin publicity stunts*. URL = <https://theweek.com/articles/468096/8-ridiculous-vladimir-putin-publicity-stunts> (Pristupljeno: 12.7.2024.)
22. BBC. *Russia's Putin admits wildlife stunts are staged*. URL = <https://www.bbc.com/news/world-europe-19591179>(Pristupljeno: 12.7.2024.)
23. Miller, C. (2016). *Putin's macho personality cult*. *Communist and Post-Communist Studies*, 49(1), str. 13-23
24. The Guardian. *Astroturfing: what is it and why does it matter?* URL = <https://www.theguardian.com/commentisfree/2012/feb/08/what-is-astroturfing>(Pristupljeno: 16.7.2024)
25. TheGuardian (2022). *Putin's 'denazification' of Ukraine history distorts the past*. URL = <https://www.theguardian.com/world/2022/feb/25/vladimir-putin-ukraine-attack-antisemitism-denazify>(Pristupljeno: 16.7.2024.)
26. Foreignpolicy. *Russia's Media Is Now Totally in Putin's Hands*. URL = <https://foreignpolicy.com/2022/04/05/russia-media-independence-putin/>(Pristupljeno: 16.7.2024.)
27. The Guardian. *Russia Today: Why western cynic slap up Putin's TV posin?* URL = <https://www.theguardian.com/commentisfree/2014/nov/08/russia-today-western-cynics-lap-up-putins-tv-poison>(Pristupljeno: 17.7.2024.)

10. Prilozi

10.1. Popis slika

Slika 1. Olimpijske igre 2014. iskorištene su za propagandne svrhe

Slika 2. Vladimir Putin vozi letjelicu

Slika 3. Vladimir Putin na pecanju lovi ribe

Slika 4. Vladimir Putin golog torza na konju 2009.

Slika 5. Vladimir Putin okupao se u ledenom jezeru uoči pravoslavne tradicije Bogojavljanja